

บทที่ 4

ผลและวิจารณ์

บทนี้จะได้กล่าวถึงรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้

1. ข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม

2. วิธีปฏิบัติในการเลี้ยงโคนม

3. ความเป็นผู้นำทางความคิดในการเลี้ยงโคนมโดยวิธีทางสังคมมิติ (sociometry) และ

เครือข่ายทางสังคมในการติดต่อสื่อสารระหว่างเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม

4. เปรียบเทียบความแตกต่างของสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม และการติดต่อสื่อสารของผู้นำกับเกษตรกรที่ไม่ใช่ผู้นำ

4.1 ข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

4.1.1 ข้อมูลส่วนบุคคล

พบว่าส่วนใหญ่ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม(ร้อยละ 85.7) เป็นเพศชาย ที่เหลือ(ร้อยละ 14.3) เป็นเพศหญิง ส่วนใหญ่(ร้อยละ 82.4) แต่งงานและอยู่ด้วยกัน ที่เป็นโสดมีเพียงร้อยละ 14.3 ส่วนหม้ายและหย่าร้างมีน้อยมากไม่เกินร้อยละ 5 ส่วนใหญ่(ร้อยละ 75.81)ของผู้ให้ข้อมูลมีสถานภาพเป็นหัวหน้าครอบครัว(สามี) ร้อยละ 11.0 ภรรยา ร้อยละ 8.8 บุตร และอื่นๆ ร้อยละ 4.4 ได้แก่ ญาติพี่น้อง เกือบทั้งหมด(ร้อยละ 98.9) นับถือศาสนาพุทธ ที่เหลือร้อยละ 1.1 นับถือศาสนาอิสลาม เกี่ยวกับอายุ พบว่ามีการกระจายในแต่ละช่วงอายุที่ใกล้เคียงกัน โดยอายุเฉลี่ยเท่ากับ 41.2 ปี จากสองในสาม(ร้อยละ 62.0) ได้รับการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 14.3 สำเร็จชั้นมัธยมศึกษา ร้อยละ 20.9 สูงกว่ามัธยมศึกษา มีเพียงส่วนน้อย(ร้อยละ 2.2) ที่สำเร็จชั้นอุดมศึกษา เกือบทั้งหมด(ร้อยละ 97.8) อ่านออกเขียนได้ ประมาณครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 52.7) มีบุตร 1-2 คน และมีถึงหนึ่งในสาม(ร้อยละ

33.0) มีบุตร 3-4 คน เพียงส่วนน้อย(ร้อยละ 6.6) มีบุตรมากกว่า 4 คน ประมาณครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 53.8) มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 1-4 คน ร้อยละ 39.6 มี 5-6 คน และเพียงส่วนน้อย(ร้อยละ 6.6) มีมากกว่า 6 คน ส่วนใหญ่(ร้อยละ 72.5) เป็นคนในท้องถิ่น และหนึ่งในสี่(ร้อยละ 27.5) ย้ายถิ่นฐานมาจากที่อื่น โดยระยะเวลาเฉลี่ยในการย้ายถิ่นฐานเท่ากับ 17.9 ปี (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	78	85.7
หญิง	13	14.3
สถานภาพการสมรส		
โสด	13	14.3
แต่งงาน	75	82.4
ม้าย	2	2.2
หย่าร้าง	1	1.1
สถานภาพผู้ให้ข้อมูล		
สามี	69	75.8
ภรรยา	10	11.0
บุตร	8	8.8
อื่น ๆ	4	4.4

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
ศาสนา		
พุทธ	90	98.9
อิสลาม	1	1.1
อายุ		
30 ปีและต่ำกว่า	17	18.7
31-40 ปี	31	34.1
41-50 ปี	23	25.3
มากกว่า 50 ปี	20	21.9
เฉลี่ย = 41.2		
การศึกษา		
ประถมศึกษา	57	62.6
มัธยมศึกษา	13	14.3
สูงกว่ามัธยม	19	20.9
อุดมศึกษา	2	2.2
ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้		
อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้	1	1.1
อ่านออกแต่เขียนไม่ได้	1	1.1
อ่านออกเขียนได้	89	97.8

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
จำนวนบุตร		
ไม่มี	7	7.7
1-2 คน	48	52.7
3-4 คน	30	33.0
มากกว่า 4 คน	6	6.6
เฉลี่ย = 2.4		
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
1-4 คน	49	53.8
5-6 คน	36	39.6
มากกว่า 6 คน	6	6.6
เฉลี่ย = 4.5		
การตั้งถิ่นฐาน		
เป็นคนท้องถิ่น	66	72.5
ย้ายมาจากถิ่นอื่น	25	27.5
ระยะเวลาในการย้ายถิ่น (n = 25)		
1-10 ปี	5	20.0
11-20 ปี	11	44.0
มากกว่า 20 ปี	9	36.0
เฉลี่ย = 17.9		

4.1.2 มาตรฐานความเป็นอยู่

ประมาณครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 46.2) มีลักษณะบ้านเป็นแบบคอนกรีตชั้นเดียว จากหนึ่งในสี่(ร้อยละ 23.1 และ 22.0) เป็นแบบบ้านสองชั้น ชั้นล่างคอนกรีต ชั้นบนเป็นไม้ และบ้านไม้ชั้นเดียว ตามลำดับ เพียงส่วนน้อย(ไม่เกินร้อยละ 10) ที่มีบ้านเป็นแบบคอนกรีตสองชั้น บ้านไม้สองชั้น และกระท้อบ ทุกคนใช้ไฟฟ้าเป็นแสงสว่างภายในบ้าน ประมาณครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 46.2) ดื่มน้ำบ่อ ร้อยละ 29.7 น้ำฝน ที่เหลือไม่เกินร้อยละ 10 น้ำประปา น้ำขวด และน้ำบาดาล (ตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 มาตรฐานความเป็นอยู่

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
ลักษณะบ้าน		
กระท้อบ	1	1.1
บ้านไม้ชั้นเดียว	20	22.0
บ้านคอนกรีตชั้นเดียว	42	46.2
บ้านไม้สองชั้น	5	5.5
บ้านสองชั้น ชั้นล่างคอนกรีต ชั้นบนไม้	21	23.1
บ้านคอนกรีตสองชั้น	2	2.2
น้ำดื่ม		
น้ำประปา	9	9.9
น้ำฝน	22	29.7
น้ำบ่อน้ำตื้น	42	46.6
น้ำขวด	5	5.5
น้ำบาดาล	8	8.8

4.1.3 การมีสิ่งอำนวยความสะดวก

เกือบทั้งหมด(มากกว่าร้อยละ 90) มีเตาแก๊ส ตู้เย็น โทรทัศน์ และรถ จักรยานยนต์เป็นของตนเองเพื่ออำนวยความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิต มากกว่าหนึ่งในสาม(ร้อยละ 30.8 และ 27.7) มีรถยนต์และโทรศัพท์มือถือ ตามลำดับ มากกว่าหนึ่งในสี่(ร้อยละ 23.1 และ 19.4) มีวีดีโอ และ โทรศัพท์ ตามลำดับ ร้อยละ 5.5 มีคอมพิวเตอร์ และร้อยละ 1.1 มีเครื่องปรับอากาศ (ตารางที่ 4.3) จึงเห็นได้ว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมค่อนข้างที่จะมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีดังจะเห็นได้จากการมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่มาก

ตารางที่ 4.3 การมีสิ่งอำนวยความสะดวก

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ*
เตาแก๊ส	85	93.4
ตู้เย็น	86	94.5
โทรทัศน์	84	92.3
รถจักรยานยนต์	89	97.8
รถยนต์	28	30.8
เครื่องปรับอากาศ	1	1.1
วีดีโอ	21	23.1
คอมพิวเตอร์	5	5.5
โทรศัพท์มือถือ	27	29.7
โทรทัศน์	14	15.4

*ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ

4.1.4 การประกอบอาชีพและรายได้

ส่วนใหญ่(ร้อยละ 89.0) มีการเลี้ยงโคนมเป็นอาชีพหลัก (ใช้เวลาในการทำกิจกรรมเป็นหลัก) ร้อยละ 7.7 ทำนา ร้อยละ 1.1 ค้าขายและอื่นๆ ร้อยละ 2.2 ได้แก่ การรับจ้างทั่วไป มากกว่าร้อยละ 90 มีอาชีพรอง โดยร้อยละ 30.8 ทำนา ร้อยละ 19.8 สวนยาง ร้อยละ 11 เลี้ยงโคนมและทำประมง อาชีพรองนอกจากนั้นมีไม่เกินร้อยละ 10 ได้แก่ สวนผัก ค้าขาย รับจ้างทั่วไป และอื่นๆ ร้อยละ 5.5 ได้แก่ สวนผลไม้ และเลี้ยงไก่ เกี่ยวกับรายได้จากอาชีพหลัก พบว่าร้อยละ 41.7 มีรายได้อยู่ในช่วง 50,001 – 100,000 บาทต่อปี ร้อยละ 33 มากกว่า 100,000 บาทต่อปี และร้อยละ 25.3 อยู่ในช่วง 500,000 บาทและต่ำกว่า รายได้เฉลี่ยเท่ากับ 130,193 บาท เพียงครั้งหนึ่ง(ร้อยละ 47.0) มีรายได้จากอาชีพรอง 10,000 บาทและต่ำกว่า และ ราวหนึ่งในสี่(ร้อยละ 26.5) อยู่ในช่วง 10,001 – 40,000 บาท และมากกว่า 90,000 บาท (ตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4 การประกอบอาชีพและรายได้

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
อาชีพหลัก		
โคนม	81	89.0
ทำนา	7	7.7
ค้าขาย	1	1.1
อื่นๆ	2	2.2

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
อาชีพรอง		
ไม่มี	8	8.8
ทำนา	28	30.8
สวนยาง	18	19.8
ประมง	10	11.0
โคนม	10	11.0
สวนผัก	5	5.5
ค้าขาย	4	4.4
รับจ้างทั่วไป	3	3.3
อื่น ๆ	5	5.5
รายได้จากอาชีพหลัก		
50,000 บาทและต่ำกว่า	23	25.3
50,001 – 100,000 บาท	38	41.7
มากกว่า 100,000 บาท	30	33.0
เฉลี่ย = 130,193		
รายได้จากอาชีพรอง		
10,000 บาทและต่ำกว่า	39	47.0
10,001 – 40,000 บาท	22	26.5
มากกว่า 40,000 บาท	22	26.5

4.1.5 การถือครองที่ดิน

มากกว่าร้อยละ 50 มีที่ดินเป็นของตนเอง โดยร้อยละ 40.6 มีที่ดินขนาด 11-20 ไร่ ร้อยละ 35.2 1-10 ไร่ และร้อยละ 20.5 มากกว่า 20 ไร่ ขนาดที่ดินเฉลี่ยเท่ากับ 16.3 ไร่ ประมาณร้อยละ 60 มีการเช่าที่ดินผู้อื่น โดยส่วนใหญ่ที่เช่าจะอยู่ในช่วง 1-10 ไร่ และค่าเช่าจะอยู่ในช่วง 500 บาท และต่ำกว่า ราวหนึ่งในสี่ของพื้นที่ได้รับน้ำชลประทาน แต่ได้ตลอดทั้งปี เพียงร้อยละ 4.4 เท่านั้นที่ได้รับน้ำชลประทานตลอดทั้งปี (ตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5 การถือครองที่ดิน

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
การมีที่ดินเป็นของตนเอง		
ไม่มี	3	3.3
1-10 ไร่	32	35.2
11-20 ไร่	37	40.6
มากกว่า 20 ไร่	19	20.9
เฉลี่ย = 16.3		
การเช่าที่ดินผู้อื่น		
ไม่เช่า	38	41.8
1-5 ไร่	21	23.1
6-10 ไร่	21	23.1
มากกว่า 10 ไร่	11	12.0

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
ค่าเช่า (n = 53)		
500 บาทและต่ำกว่า	31	58.5
501 – 1,000 บาท	15	28.3
มากกว่า 1,000 บาท	7	13.2
การได้รับน้ำชลประทาน		
ไม่ได้รับ	66	72.5
ได้รับ แต่ไม่ตลอดทั้งปี	21	23.1
ได้รับตลอดทั้งปี	4	4.4

4.1.6 การใช้แรงงาน

ส่วนใหญ่ของผู้เลี้ยงโคนม(ร้อยละ 62.6) จะใช้แรงงานจำนวน 2 คนในการเลี้ยง ร้อยละ 17.6 ใช้แรงงาน 3 คน ส่วนที่ใช้แรงงาน 1 คนและมากกว่า 3 คนมีเพียงร้อยละ 9.9 เท่านั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการเลี้ยงโคนมจะใช้แรงงานในช่วง 2-3 คนเป็นหลัก ซึ่งส่วนใหญ่ของเกษตรกร(ร้อยละ 87.9) ระบุว่าการใช้แรงงานของครอบครัวเพียงพอ เพียงร้อยละ 12.1 เท่านั้นที่ระบุว่าไม่เพียงพอ อาจเป็นไปได้ว่ามีการใช้แรงงานเพียงคนเดียว หรือไม่ก็มีจำนวนค่อนข้างมาก จึงทำให้แรงงานครอบครัวไม่เพียงพอ การมีแรงงานครอบครัวในการเลี้ยงโคนมไม่เพียงพอทำให้เกษตรกรจำนวน 8 รายจ้างแรงงานภายนอก โดยส่วนใหญ่จำนวน 5 ราย(ร้อยละ 2.5) จะเป็นการจ้างชั่วคราว ค่าจ้างจะอยู่ในช่วง 2,000 – 12,000 บาท (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 การใช้แรงงาน

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
แรงงานครอบครัวในการเลี้ยงโคนม		
1 คน	9	9.9
2 คน	57	62.6
3 คน	16	17.6
มากกว่า 3 คน	9	9.9
ความเพียงพอของแรงงานครอบครัว		
ไม่เพียงพอ	11	12.1
เพียงพอ	80	87.9
การจ้างแรงงานภายนอก		
ไม่จ้าง	83	91.2
จ้าง	8	8.8
ลักษณะการจ้าง (n = 8)		
ชั่วคราว	5	62.5
ประจำ	3	37.5

4.1.7 การเป็นสมาชิกกลุ่ม

เกือบทั้งหมด(ร้อยละ 96.7) เป็นสมาชิกสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด ส่วนใหญ่(ร้อยละ 81.3) เป็นสมาชิกกลุ่มลูกค้า ธ.ก.ส. ประมาณครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 48.4) เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ ราวหนึ่งในสี่(ร้อยละ 27.5) เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตร และร้อยละ 16.5 เป็นสมาชิกกลุ่มสาธารณสุขมูลฐาน (ตารางที่ 4.7) จึงเห็นได้ว่าผู้เลี้ยงโคนมมีแนวโน้มในการเป็นสมาชิกกลุ่มอื่นๆ (social participation) ที่ค่อนข้างผันแปร

ตารางที่ 4.7 การเป็นสมาชิกกลุ่ม

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ*
กลุ่มลูกค้า ธ.ก.ส.	74	81.3
กลุ่มสหกรณ์การเกษตร	25	27.5
กลุ่มออมทรัพย์	44	48.4
กลุ่มสหกรณ์โคนมพัทลุง	88	96.7
กลุ่มสาธารณสุขุมูลฐาน	15	16.5

*ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ

4.1.8 การใช้สินเชื่อ

ราวสองในสาม(ร้อยละ 4.8) เลี้ยงโคนมโดยใช้ทุนตนเองบางส่วนและกู้ยืมจากแหล่งภายนอก ร้อยละ 20.9 กู้ยืมจากแหล่งภายนอกทั้งหมด และร้อยละ 14.3 ใช้ทุนตนเองทั้งหมด เรื่องการกู้ยืมเงินจากแหล่งภายนอกบางส่วน พบว่าร้อยละ 42.4 กู้ยืมมากกว่า 80,000 บาท ร้อยละ 32.2 40,000 บาทและน้อยกว่า และร้อยละ 25.4 40,001 – 80,000 บาท จำนวนเงินกู้ยืมทั้งหมด ร้อยละ 30.8 เท่ากับกู้ยืม 100,001 – 200,000 บาท และมากกว่า 200,000 บาท ร้อยละ 26.4 กู้ยืม 100,000 บาทและต่ำกว่า เกี่ยวกับแหล่งกู้ยืมบางส่วนร้อยละ 50.5 กู้ยืมจาก ธ.ก.ส. ร้อยละ 15 จากญาติพี่น้อง ร้อยละ 12.1 เท่ากับจากสหกรณ์การเกษตร และกลุ่มเกษตรกร และร้อยละ 2.2 จากเพื่อนบ้าน เกี่ยวกับแหล่งกู้ยืมทั้งหมด พบว่าจะสอดคล้องกับแหล่งกู้ยืมเพียงบางส่วน โดยร้อยละ 20.9 กู้จาก ธ.ก.ส. ร้อยละ 2.2 จากสหกรณ์การเกษตร และร้อยละ 1.1 เท่ากับกู้ยืมจากกลุ่มเกษตรกร เพื่อนบ้าน และญาติพี่น้อง เกี่ยวกับการมีหนี้สิน พบว่าส่วนใหญ่(ร้อยละ 84.6) ยังคงมีหนี้สินอยู่ (ตารางที่ 4.8)

ตารางที่ 4.8 การใช้สินเชื่อ

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
ทุนในการเลี้ยงโคนม		
ทุนตนเองทั้งหมด	13	14.3
ทุนตนเองและกู้ยืมบางส่วน	59	64.8
กู้ยืมทั้งหมดๆ	19	20.9
จำนวนเงินกู้ยืมบางส่วน (n = 59)		
40,000 บาทและน้อยกว่า	19	32.2
40,001 – 80,000 บาท	15	25.4
มากกว่า 80,000 บาท	25	42.4
จำนวนเงินกู้ยืมทั้งหมด (n = 19)		
100,000 บาทและต่ำกว่า	5	26.4
100,000 – 200,000 บาท	7	36.8
มากกว่า 200,000 บาท	7	36.8
แหล่งกู้ยืมบางส่วน*		
ช.ก.ส.	46	50.5
สหกรณ์การเกษตรกร	11	12.1
กลุ่มเกษตรกร	11	12.1
เพื่อนบ้าน	2	2.2
ญาติพี่น้อง	14	15.4

*ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
แหล่งผู้ยืมทั้งหมด*		
ธ.ก.ส.	19	20.9
สหกรณ์การเกษตรกร	2	2.2
กลุ่มเกษตรกร	1	1.1
เพื่อนบ้าน	1	1.1
ญาติพี่น้อง	1	1.1
การมีหนี้สิน		
ไม่มี	14	15.4
มี	77	84.6

*ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ

4.1.9 การตื่นตัวต่อเจ้าหน้าที่ในงานส่งเสริม

เกือบทั้งหมด(มากกว่าร้อยละ 90) เคยพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ผสมเทียมโค คณะกรรมการสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด และกลุ่มผู้เลี้ยงโคนม ขณะที่ส่วนใหญ่(ร้อยละ 85.7) เคยพูดคุยกับผู้จัดการสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด ราวสองในสาม(ร้อยละ 68.1) เคยพูดคุยกับปศุสัตว์อำเภอ (ตารางที่ 4.9) จึงเห็นได้ชัดว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีการตื่นตัวต่อเจ้าหน้าที่ในงานส่งเสริมในระดับสูง เพียงส่วนน้อยที่มีการตื่นตัวในระดับต่ำ

ตารางที่ 4.9 การตื่นตัวต่อเจ้าหน้าที่ในโรงงานส่งเสริม

ประเภทข้อมูล	ประเภทการตื่นตัว (n = 91)			
	ไม่รู้จัก	รู้จักแต่ชื่อ	เคยเห็นหน้า	เคยพูดคุย
ปศุสัตว์อำเภอ	6(6.6)	12(13.2)	11(12.1)	62(68.1)*
เจ้าหน้าที่ผสมเทียมโค	1(1.1)	2(2.2)	-	88(96.7)
ประธานสหกรณ์โคนมพัทลุง	-	1(1.1)	7(7.7)	83(91.2)
ผู้จัดการสหกรณ์โคนมพัทลุง	-	3(3.3)	10(11.0)	72(85.7)
ประธานกลุ่มผู้เลี้ยงโคนม	2(2.2)	1(1.1)	-	88(96.7)

* ตัวเลขในวงเล็บแสดงถึงค่าร้อยละ

4.1.10 ค่านิยมที่มีต่อการเปลี่ยนแปลง

มากกว่าร้อยละ 50 มีค่านิยมที่เป็นไปในด้านบวก (positive value) ต่อคำถามข้อที่ 2,3,4,5 และ 6 โดยไม่เห็นด้วยต่อคำถามดังกล่าวซึ่งเป็นคำถามปฏิเสธ(negative statement) ขณะที่ค่านิยมที่มีต่อคำถามข้อที่ 1 และ 7 กลับมีลักษณะกระจายตัวไปในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน (split decision) โดยมีทั้งเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่แน่ใจ ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน (ตารางที่ 4.10) อย่างไรก็ตาม เมื่อมองในภาพรวมแล้วจะเห็นได้ว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีค่านิยมที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับสูง

ตารางที่ 4.10 ค่านิยมที่มีต่อการเปลี่ยนแปลง

ข้อความ	ระดับทัศนคติ (n = 91)		
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย
1. ชีวิตคนผ่านเป็นไปตามพรหมลิขิต*	39(4.29)	28(30.7)	24(26.4)**
2. คนที่มีการศึกษาสูงในการประกอบอาชีพ การเลี้ยงโคนม*	80(87.9)	5(5.5)	6(6.6)
3. การเลี้ยงโคนมเป็นอาชีพที่ต่ำต้อย*	88(96.7)	2(2.2)	1(1.1)
4. เมื่อมีรายได้เพียงพอแล้ว ก็ไม่ควรที่จะดิ้น รนต่อไป*	80(87.9)	5(5.5)	6(6.6)
5. การขนานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ย่อมทำให้โรค ภัยไข้เจ็บหายได้*	46(50.5)	35(38.5)	10(11.0)
6. ฝนแล้งหรือโรคระบาดเป็นอำนาจของสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ที่คลบนันดาลให้เกิดขึ้น*	68(74.7)	18(19.8)	5(5.5)
7. คนเราไม่ควรเปลี่ยนแปลงความเชื่อที่บรรพ บุรุษเคยยึดถือมา*	34(37.4)	36(39.5)	21(23.1)

* คำถามปฏิเสธ

** ตัวเลขในวงเล็บแสดงถึงค่าร้อยละ

4.1.11 การติดต่อสื่อสารกับปศุสัตว์อำเภอ

พบว่าเกือบครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 45.1) ไม่เคยเดินทางไปหาปศุสัตว์อำเภอเลย รวร้อยละ 10 เดินทางไปหาในช่วง 1 – 3 ครั้งต่อปี ขณะที่ร้อยละ 23 เดินทางไปหาปศุสัตว์อำเภอมากกว่า 3 ครั้งต่อปี วัตถุประสงค์สำคัญที่เดินทางไปหา ก็เพื่อปรึกษาเกี่ยวกับโรค(ร้อยละ 24) การเลี้ยงโคนม(ร้อยละ 20) ขาดเวชภัณฑ์และเต้านมอักเสบ(ร้อยละ 8) อื่น ๆ ร้อยละ 30 ได้แก่ การประชุม การตรวจเยี่ยม และการให้คำปรึกษาทั่วไป ขณะเดียวกันก็พบว่าเกษตรกรจำนวนร้อยละ 61.5 ระบุว่าปศุสัตว์อำเภอไม่เคยเดินทางมาหาเลย ประมาณร้อยละ 10 ระบุ

ว่าเดินทางมาหาอยู่ในช่วง 1 – 3 ครั้งหรือมากกว่า 3 ครั้ง วัตถุประสงค์ที่เดินทางมาหา ก็เพื่อมาดูอาการโคปัวย(ร้อยละ 11.4) เข็มฟาร์มของเกษตรกรและทำวัคซีน(ร้อยละ 8.6) และส่งเสริมการเลี้ยงโคนม(ร้อยละ 5.7) อื่น ๆ ร้อยละ 65.7 ได้แก่ การทำวัคซีน นัดประชุม เก็บข้อมูลเกี่ยวกับโคนม และขาดหญ้าเป็นต้น (ตารางที่ 4.11)

ตารางที่ 4.11 การติดต่อสื่อสารกับปศุสัตว์อำเภอ

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
การเดินทางไปหาปศุสัตว์อำเภอ		
ไม่เคย	41	45.1
1 ครั้ง	11	12.1
2 ครั้ง	10	11.0
3 ครั้ง	8	8.8
มากกว่า 3 ครั้ง	21	23.0
วัตถุประสงค์ที่เดินทางไปหา (n = 50)		
โคปัวย	12	24.0
ปรึกษาเรื่องโรคและการเลี้ยงโคนม	10	20.0
ขอเวชภัณฑ์	4	8.0
เต้านมอักเสบ	4	8.0
อื่น ๆ	15	30.0

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
ปศุสัตว์อำเภอการเดินทางมาหา		
ไม่เคย	56	61.5
1 ครั้ง	5	5.5
2 ครั้ง	12	13.2
3 ครั้ง	7	7.7
มากกว่า 3 ครั้ง	11	12.1
วัตถุประสงค์ที่เดินทางมาหา (n = 35)		
โคป่วย	4	11.4
เยี่ยมชมฟาร์ม	3	8.6
ทำวัคซีน	3	8.6
ส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์	2	5.7
อื่นๆ	23	65.7

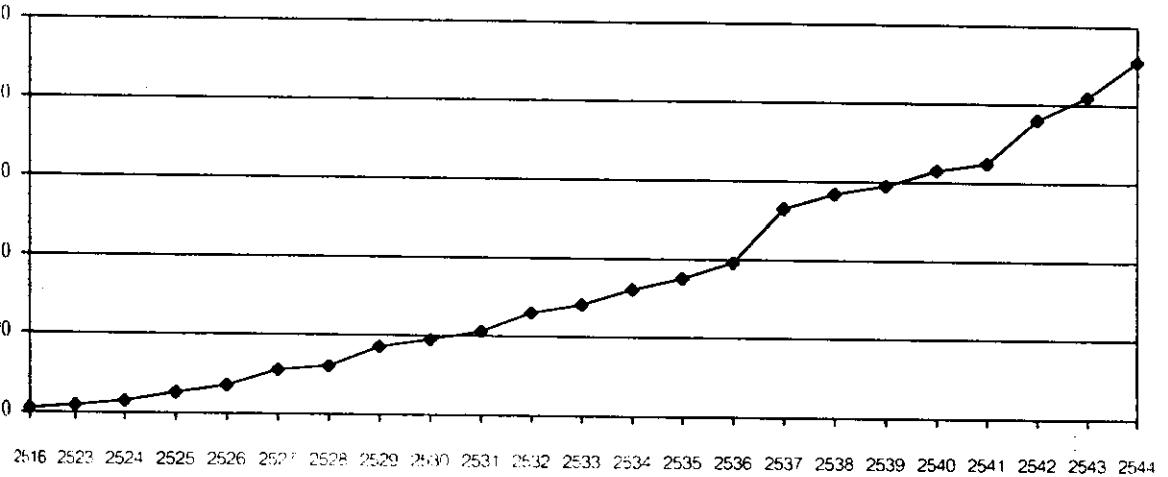
4.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม

4.2.1 ปีที่เริ่มเลี้ยงโคนม

พบว่าเกษตรกรเริ่มเลี้ยงโคนมเป็นครั้งแรกในจังหวัดพัทลุงในปี พ.ศ. 2516 โดยเริ่มเลี้ยงเป็นจำนวน 1 คน ปีพ.ศ. 2523 มีการเลี้ยงเพิ่มขึ้นอีก 1 คน และในปี 2514 ก็มีการเลี้ยงเพิ่มขึ้นอีก 1 คน เช่นเดียวกัน หลังจากนั้นการเลี้ยงโคนมก็ขยายตัวโดยมีเกษตรกรเลี้ยงติดต่อกันมาเป็นลำดับในปีพ.ศ. 2537 มีการเลี้ยงกันเป็นจำนวนมากที่สุด เนื่องจากเป็นช่วงของการแบบการปรับโครงสร้างการผลิต หลังจากปี พ.ศ. 2517 เป็นต้นมาก็มีการเลี้ยงโคนม

เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนที่มากเท่ากับปี พ.ศ. 2537 ในช่วงปี พ.ศ. 2542-2544 มีการเพิ่มขึ้นของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในสัดส่วนที่กว้างขวางใกล้เคียงกัน (ภาพที่ 4.1)

จำนวนสะสมผู้เลี้ยง โคนม

ภาพที่ 4.1 ปีที่เริ่มเลี้ยงโคนม

พ.ศ.

4.2.2 ระยะเวลาและรูปแบบการเลี้ยง

ระยะเวลาการเลี้ยงโคนมค่อนข้างมีการกระจายค่าไปในทุกช่วงระยะเวลา 5 ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน โดยระยะเวลาเฉลี่ยในการเลี้ยงโคนมเท่ากับ 8.7 ปี วิธีการเริ่มต้นเลี้ยงโคนมที่บ่อยโดยประมาณสิ่งหนึ่งของเกษตรกร(ร้อยละ 49.5) ปฏิบัติคือการซื้อโคสาวตั้งท้อง รองลงมาได้แก่ ซื้อแม่โครีดนม และโคสาวตั้งท้องและแม่โครีดนม ที่ซื้อโคเพศเมียมีเพียงร้อยละ 9 อื่น ๆ ร้อยละ 11 ได้แก่ การใช้โคพื้นเมืองผสมเทียมเกี่ยวกับจำนวนโคเมื่อเริ่มต้นเลี้ยง พบว่าประมาณครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 46.1) เลี้ยง 1-2 ตัว ราวหนึ่งในสี่(ร้อยละ 28.6) 3-4 ตัว ร้อยละ 19.8 5-6 ตัว และร้อยละ 5.5 มากกว่า 6 ตัว จำนวนเฉลี่ยเท่ากับ 3.5 ตัว มากกว่าครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 59.3) ของเกษตรกรนิยมเลี้ยงสายพันธุ์ขาว-ดำ รองลงมามีการเลี้ยงในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน คือพันธุ์ชาฮิวาล(ร้อยละ 15.4) พันธุ์ผสมขาว-ดำ(ร้อยละ 20.9)

และพันธุ์ลูกผสมขาว-ดำกับสายพันธุ์อื่น(ร้อยละ 14.3) อื่น ๆ ร้อยละ 4 ได้แก่ พันธุ์พื้นเมือง ประมาณครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 47.3) นิยมเลี้ยงในรูปแบบของการตัดให้กินแบบขึ้นโรง รองลงมาราวหนึ่งในสาม(ร้อยละ 37.3)ใช้วิธีการขึ้นโรง/ปล่อยลาน ส่วนวิธีการขึ้นโรง/ล่ามทุ่ง และขึ้นโรง/ปล่อยลงแปลงหญ้าได้รับความนิยมน้อยมากไม่เกินร้อยละ 10 (ตารางที่ 4.12)

ตารางที่ 4.12 ระยะเวลาและรูปแบบการเลี้ยง

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
ระยะเวลาในการเลี้ยงโคนม		
1-5 ปี	29	31.8
6-10 ปี	27	29.7
10-15 ปี	15	16.5
มากกว่า 15 ปี	20	22.0
เฉลี่ย = 8.7		
วิธีเริ่มต้นเลี้ยงโคนม		
โคสาวตั้งท้อง	45	49.5
ลูกโคเพศเมีย	9	9.9
แม่โครีคนม	13	14.3
โคสาวตั้งท้องและแม่โครีคนม	13	14.3
อื่น ๆ	11	12.1

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
จำนวนโคเมื่อเริ่มต้นเลี้ยง		
1-2 ตัว	42	46.1
3-4 ตัว	26	28.6
5-6 ตัว	18	19.8
มากกว่า 6 ตัว	5	5.5
เฉลี่ย = 3.5		
สายพันธุ์ที่เลี้ยง		
ซาฮิวาล	14	15.4
ขาว-ดำ	54	59.3
ลูกผสมขาว-ดำ	19	20.9
ลูกผสมขาว-ดำ และสายพันธุ์อื่นๆ	14	15.4
รูปแบบการเลี้ยงโคนม		
ตัดให้กินแบบยืนโรง	43	47.3
ยืนโรง/ล่ามทุ่ง	5	5.5
ยืนโรง/ปล่อยลงแปลงหญ้า	9	9.9
ยืนโรง/ปล่อยลาน	34	37.3

4.2.3 จำนวนโคนมในปัจจุบัน

จำนวนโคนมที่เกษตรกรเลี้ยงในปัจจุบันนั้น พบว่าราวหนึ่งในสาม(ร้อยละ 33) เลี้ยงอยู่ในช่วง 6-10 ตัว และ 11-15 ตัว ร้อยละ 15.4 15-20 ตัว ร้อยละ 13.1 1-5 ตัว

และร้อยละ 5.5 มากกว่า 20 ตัว เฉลี่ยเท่ากับ 11.7 ตัว เกี่ยวกับจำนวนแม่โคนมที่รีดนมได้ จะมีการกระจายตัวในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันในช่วงทุกๆ 2 ค่า โดยจำนวนเฉลี่ยเท่ากับ 5.2 ตัว (ภาพที่ 4.13)

ตารางที่ 4.13 จำนวนโคนมในปัจจุบัน

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
จำนวนโคนมปัจจุบัน		
1-5 ตัว	12	13.1
6-10 ตัว	30	33.0
11-15 ตัว	30	33.0
16-20 ตัว	14	15.4
มากกว่า 20 ตัว.	5	5.5
เฉลี่ย = 11.7		
จำนวนแม่โครีดนมได้ในปัจจุบัน		
1-2 ตัว	15	16.5
3-4 ตัว	29	31.9
5-6 ตัว	28	30.8
มากกว่า 6 ตัว	19	20.8
เฉลี่ย = 5.2		
จำนวนโคนมสาวอุ้มท้อง		
ไม่มี	28	30.8
1 ตัว	25	27.5
2 ตัว	21	23.1
มากกว่า 2 ตัว	17	18.6

ตารางที่ 4.13 (ต่อ)

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
จำนวนโคนมแห้ง		
ไม่มี	35	38.5
1 ตัว	25	27.5
2 ตัว	8	8.8
3 ตัว	12	13.2
มากกว่า 3 ตัว	11	12.0
จำนวนโคนมเพศเมีย (6-15 เดือน)		
ไม่มี	28	30.7
1 ตัว	26	28.6
2 ตัว	13	14.3
3 ตัว	14	15.4
มากกว่า 3 ตัว	10	11.0
จำนวนโครุ่นเพศเมีย (16-18 เดือน)		
ไม่มี	35	38.5
1 ตัว	18	19.8
2 ตัว	15	16.5
3 ตัว	11	12.1
มากกว่า 3 ตัว	12	13.1

4.2.4 โรงเรือน

เกษตรกรส่วนใหญ่(ร้อยละ 70.3) ทำพื้นโรงเรือนติดกับดิน ขณะที่เหลือ(ร้อยละ 29.7) ยกพื้นโรงเรือนให้สูงขึ้น การยกพื้นให้สูงขึ้นจะง่ายต่อการทำความสะอาด ประมาณครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 44.0) นิยมวางทิศทางของโรงเรือนในแนวเหนือ-ใต้ ขณะที่ร้อยละ 56 วางทิศทางโรงเรือนในแนวตะวันตก-ออก ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการลดความร้อนจากดวงอาทิตย์ ส่วนใหญ่(ร้อยละ 86.8) ใช้กระเบื้องในการทำหลังคา ร้อยละ 12.1 ใช้สังกะสี และร้อยละ 1.1 ใช้ทั้งสองอย่างผสมกัน หลังคากระเบื้องมีมากกว่าสังกะสี เพราะจะไม่ร้อนและมีความคงทน เกี่ยวกับการมีคอกพักโค พบว่าประมาณครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 52.8) มีคอกพักโค ขณะที่ร้อยละ 47.2 ไม่มี เหตุผลที่ไม่มีคอกพัก ได้แก่ ไม่มีทุนเพียงพอ มากกว่าครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 61.6) นิยมทำความสะอาดโรงเรือนวันละ 2 ครั้ง ร้อยละ 29.1 วันละ 1 ครั้ง ร้อยละ 7.7 วันละ 3 ครั้ง ขณะที่ร้อยละ 1.1 วันเว้นวัน (ตารางที่ 4.14)

ตารางที่ 4.14 โรงเรือน

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
ลักษณะโรงเรือน		
ยกพื้นสูง	27	29.7
พื้นติดดิน	64	70.3
ทิศทางการสร้างโรงเรือน		
เหนือ-ใต้	40	44.0
ตะวันตก-ออก	51	56.0

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
หลังคา		
สังกะสี	11	12.1
กระเบื้อง	79	86.8
ทั้งสองอย่าง	1	1.1
การมีคอกพักโค		
ไม่มี	43	47.2
มี	48	52.8
การทำความสะอาดโรงเรือน		
วันเว้นวัน	1	1.1
วันละ 1 ครั้ง	25	29.1
วันละ 2 ครั้ง	53	61.5
วันละ 3 ครั้ง	7	7.7

4.2.5 การให้อาหารชั้น

ประมาณครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 48.4) นิยมให้อาหารชั้นแก่โคโดยยึดปริมาณน้ำนมเป็นหลัก ให้น้ำนมมาก ให้อาหารมาก ร้อยละ 19.8 ให้อาหาร 1 กก. ต่อ โคให้นม 3 กก. เพียงส่วนน้อย(ไม่เกินร้อยละ 10) ให้เท่านั้นโคกินได้ และให้โดยจำกัดจำนวน อื่น ๆ ร้อยละ 20.9 ได้แก่ การให้ผสมผสานโดยให้เท่านั้นโคกินได้และให้โดยจำกัดจำนวน ส่วนใหญ่(ร้อยละ 79.1) นิยมให้วันละ 2 ครั้ง ขณะที่ร้อยละ 20.9 ให้วันละ 3 ครั้ง ลักษณะของอาหารชั้นที่ให้ส่วนใหญ่(ร้อยละ 64.8) นิยมให้อาหารเม็ดขณะรีด ขณะที่ร้อยละ 31.9 ให้

ในลักษณะของอาหารเหลวก่อนรีดนม ที่เหลือไม่เกินร้อยละ 5 ให้ในรูปของอาหารเหลว
ขณะรีดนม และอาหารเมื่อก่อนรีดนม (ตารางที่ 4.15)

ตารางที่ 4.15 การให้อาหารชั้น

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
หลักการให้อาหารชั้น		
ให้เท่าแม่โคกินได้	2	2.2
ให้โดยจำกัดจำนวน	8	8.8
โคให้น้ำนมมาก ให้อาหารมาก	44	48.4
อาหาร 1 กก./ โคให้นม 3 กก.	18	19.8
อื่น ๆ	19	20.9
จำนวนครั้งในการให้อาหารชั้น		
วันละ 2 ครั้ง	72	79.1
วันละ 3 ครั้ง	19	20.9
ลักษณะอาหารชั้นที่ให้		
อาหารเหลวขณะรีดนม	2	2.2
อาหารเม็ดขณะรีด	59	64.8
อาหารเหลวก่อนรีดนม	29	31.9
อาหารเม็ดก่อนรีดนม	1	1.1

4.2.6 การให้หญ้าสดและอาหารหยาบอื่น ๆ

ส่วนใหญ่ของเกษตรกร(ร้อยละ 69.2) ให้หญ้าชนแก่โค และร้อยละ 54.9 ให้
หญ้าพลีแคทูลัม ร้อยละ 17.6 ให้หญ้ารูจี อื่น ๆ ร้อยละ 14.3 ให้หญ้าเนเปียร์และหญ้า
อะคราตัม โดยการให้หญ้าสดของเกษตรกรแก่โคนมมีหลายวิธีด้วยกัน วิธีการที่แพร่หลาย

มากที่สุดโดยร้อยละ 90.1 ให้ด้วยการตัดให้กินแบบชิ้นโรง ส่วนน้อยคือร้อยละ 8.8 ที่ปล่อยโคลงลานแล้วตัดให้กิน และร้อยละ 1.1 ที่ปล่อยให้แทะเล็มในแปลงหญ้า จำนวนหญ้าที่ให้โคกินแตกต่างกันออกไป และกระจายตัวไปในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน โดยอยู่ในช่วง 20-40 กิโลกรัมต่อตัว ส่วนใหญ่(ร้อยละ 87.91) มีการให้ฟางข้าว หญ้าหมัก หรือต้นข้าวโพดเป็นอาหารเสริมด้วย โดยมักเป็นการให้ในช่วงที่ขาดแคลนหญ้าสด ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่(ร้อยละ 92.3) มีหญ้าสดไม่เพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูร้อน ดังนั้นการแก้ปัญหาเมื่อหญ้าสดไม่เพียงพอจึงมักใช้ฟางข้าว ฟางหญ้า หญ้าหมัก และต้นข้าวโพดทดแทน (ตารางที่ 4.16)

ตารางที่ 4.16 การให้หญ้าสดและอาหารหยาบอื่น ๆ

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
พันธุ์หญ้าที่ให้แก่โคนม		
หญ้าขน	63	69.2
หญ้าผลิแคททูลัม	50	54.9
หญ้ารูจี	16	17.6
อื่น ๆ	13	14.3
วิธีการให้หญ้าสด		
ปล่อยให้แทะเล็มในแปลงหญ้า	1	1.1
ตัดให้กินแบบชิ้นโรง	82	90.1
ปล่อยโคลงในลานแล้วตัดให้กิน	8	8.8

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
ปริมาณหญ้าที่ให้ต่อตัวต่อวัน		
20 กิโลกรัม	24	26.4
30 กิโลกรัม	30	31.9
40 กิโลกรัม	27	29.7
50 กิโลกรัม	10	11.0
การให้ฟางข้าว หญ้าหมัก หรือต้นข้าวโพด		
ไม่ให้	11	12.1
ให้	80	87.9
ลักษณะการให้ (n = 80)		
ให้กินตามปกติพร้อมหญ้าสด	10	12.5
ให้กินในช่วงที่ขาดแคลนหญ้าสด	70	87.5
ความเพียงพอของหญ้าสด		
ไม่เพียงพอ	87	92.3
เพียงพอตลอดทั้งปี	7	7.7
ฤดูที่หญ้าขาดแคลน (n = 84)		
ฤดูร้อน	62	73.8
ฤดูฝน	22	26.2

4.2.7 แปลงหญ้า

เกษตรกรเกือบทั้งหมดร้อยละ 98.9) มีแปลงหญ้าเป็นของตนเอง โดยประมาณครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 43.31) อยู่ในช่วง 5-10 ไร่ ร้อยละ 23.3 11-15 ไร่ ร้อยละ 20 1-5 ไร่ และมากกว่า 15 ไร่มีเพียงร้อยละ 13.4 จึงอาจกล่าวได้ว่าขนาดแปลงหญ้าย่อยค่อนข้างเล็ก และจะมีผลต่อความเพียงพอของหญ้าสดที่จะตัดให้กินโค พันธุ์หญ้าที่นิยมปลูกได้แก่ หญ้าขน และหญ้าผลิแคลทูลัม ซึ่งเหมาะสำหรับที่ลุ่ม พันธุ์หญ้าอื่นๆ ที่ปลูกรองลงมา ได้แก่ หญ้ารูซี่ หญ้าเนเปียร์ และหญ้าอะตาดัม เหมาะสำหรับที่ดอน ส่วนปลูกกินนี้มีปลูกน้อยมากเพียงแค่ ร้อยละ 4.4 เท่านั้น เกษตรกรส่วนใหญ่(ร้อยละ 72.5) นิยมไถดะ ไถราบ และคราด โดยวิธีที่นิยมปลูกหญ้า ได้แก่ การหว่านเมล็ดพันธุ์ และการหว่านท่อนพันธุ์แล้วเหยียบ ซึ่งทำได้ง่าย สะดวก และประหยัดแรงงาน แต่ก็มีเกษตรกรอีกส่วนหนึ่งประมาณร้อยละ 10 ที่ใช้การผสมผสานมากกว่า 1 วิธี เกือบทั้งหมดของเกษตรกรนิยมใส่ปุ๋ยคอกและปุ๋ยวิทยาศาสตร์เพียงส่วนน้อยคือร้อยละ 6.6 ที่ใส่ปุ๋ยหมัก ซึ่งอาจหาได้ยากนอกจากต้องทำเอง ปริมาณการใช้ปุ๋ยแต่ละประเภทจะแตกต่างกัน ส่วนการให้น้ำแปลงหญ้าส่วนใหญ่(ร้อยละ 66.4) อาศัยน้ำฝน ร้อยละ 22 อาศัยน้ำคลอง เพียงส่วนน้อยที่ใช้น้ำในสระ น้ำบาดาล และน้ำบ่อ อื่นๆ ได้แก่ น้ำในคู แปลงหญ้า วิธีการให้น้ำแก่แปลงหญ้าจะแตกต่างกันออกไปส่วนใหญ่(ร้อยละ 50.5) นิยมปล่อยให้ฝนตก (ภาพที่ 4.17)

ตารางที่ 4.17 แปลงหญ้า

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
การมีแปลงหญ้าของตนเอง		
ไม่มี	1	1.1
มี	90	98.9

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
ขนาดของแปลงหญ้า		
1-5 ไร่	18	20.0
6-10 ไร่	39	43.3
11-15 ไร่	21	23.3
มากกว่า 15 ไร่	12	13.4
เฉลี่ย = 11.0		
พันธุ์หญ้าที่ปลูก (n = 90)		
หญ้าขน	62	68.3
หญ้ารูซี่	17	18.9
หญ้าเนเปียร์	12	13.3
หญ้างินนี่	4	4.4
หญ้าผลิแคททุ้ม	60	66.7
หญ้าอะคาตี้ม	11	12.2
การเตรียมพื้นที่ปลูกหญ้า (n = 90)		
ไถคะ	2	2.2
ไถคะและไถพรวน	22	24.2
ไถคะ, ไถพรวน และคราด	66	72.5

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
วิธีปลูกหญ้า		
หว่านเมล็ดพันธุ์	35	38.4
ปักดำ	1	1.1
หว่านท่อนพันธุ์แล้วเหยียบ	26	28.6
หว่านท่อนพันธุ์แล้วไถกลบ	18	19.8
การใช้วิธีผสมผสานทั้ง 4 วิธีการข้างต้น	11	12.1
การใส่ปุ๋ยคอกในแปลงหญ้า		
ไม่ใส่	8	8.8
ใส่	83	91.2
ปริมาณที่ใส่ (n = 83)		
300 กก. และน้อยกว่า	28	33.7
301 - 600 กก.	50	60.2
มากกว่า 600 กก.	5	6.1
การใส่ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ในแปลงหญ้า		
ไม่ใส่	1	1.1
ใส่	90	98.9
ปริมาณที่ใส่ (n = 90)		
1-10 กก./ไร่	35	38.9
11-20 กก./ไร่	38	42.2
มากกว่า 20 กก./ไร่	17	18.9

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

ประเภทข้อมูล	จำนวน, (n = 91)	ร้อยละ
การใส่ปุ๋ยหมักในแปลงหญ้า		
ไม่ใส่	85	83.4
ใส่	6	6.6
ปริมาณที่ใส่ (n = 6)		
1-100 กก./ไร่	4	66.8
101-200 กก./ไร่	1	16.6
มากกว่า 200 กก./ไร่	1	16.6
การให้น้ำแปลงหญ้า		
น้ำในสระ	6	6.6
น้ำฝน	55	60.4
น้ำบาดาล	3	3.3
น้ำคลอง	20	22.0
น้ำบ่อ	3	3.3
อื่น ๆ	4	4.4
ระบบน้ำในแปลงหญ้า		
สูบน้ำเข้าแปลง	27	29.7
ใช้สปริงเกอร์	2	2.2
ให้น้ำไหลท่วมแปลงหญ้า	16	17.6
น้ำฝน	46	50.5

4.2.8 สุขศาสตร์สัตว์

เกษตรกรเกือบทั้งหมด(มากกว่าร้อยละ 90) ทำการกำจัดพยาธิภายในและพยาธิภายนอก ประมาณครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 49.5) ฉีดวัคซีนป้องกันโรคเฮโมราลิจิเฟติซิเมีย ขณะที่ราวหนึ่งในสี่(ร้อยละ 25.3) ฉีดวัคซีนป้องกันโรคปากเปื่อยและเท้าเปื่อยให้กับโคนม เนื่องจากพื้นที่ภาคใต้เป็นเขตปลอดโรค จึงทำให้เกษตรกรจำนวนไม่มากนักมีการฉีดวัคซีนป้องกันโรคดังกล่าว เกี่ยวกับโรคเต้านมอักเสบ พบว่าส่วนใหญ่(ร้อยละ 81.3) เคยมีปัญหาเกี่ยวกับโรคดังกล่าว เกษตรกรทุกคนให้แร่ธาตุแคลโคเพื่อบำรุงสุขภาพ เกี่ยวกับการตายของโคนม พบว่าราวสองในสามของเกษตรกร(ร้อยละ 67.1) ระบุว่าโคนมตายในระหว่างการเลี้ยง โดยการตายของโคนม อยู่ในช่วง 1-2 ตัว เป็นส่วนใหญ่ สาเหตุของการตายที่สำคัญคือ การเป็นโรค และอุบัติเหตุ อื่นๆ ได้แก่ แห้งลูก แก่ตาย เป็นกรดในกระเพาะ ตับอักเสบ สุนัขกัด และท้องอืด (ตารางที่ 4.18)

ตารางที่ 4.18 สุขศาสตร์สัตว์

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
การฉีดวัคซีนป้องกันโรคปากเปื่อยเท้าเปื่อย		
ไม่ฉีด	68	74.7
ฉีด	23	25.3
การฉีดวัคซีนป้องกันโรคเฮโมราลิจิเฟติซิเมีย		
ไม่ฉีด	46	50.5
ฉีด	45	49.5
การถ่ายพยาธิภายใน		
ไม่ทำ	4	4.4
ทำ	87	95.6

ตารางที่ 4.18 (ต่อ)

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
การถ่ายพยาธิภายนอก		
ไม่ทำ	2	2.2
ทำ	89	97.8
การเคยป่วยเป็นโรคต้านมอ๊กเสบ		
ไม่เคย	17	18.7
เคย	74	81.3
จำนวนโคนมที่ตายในช่วงการเลี้ยง		
ไม่มี	30	32.9
1 ตัว	22	24.1
2 ตัว	15	16.5
3 ตัว	5	5.5
มากกว่า 3 ตัว	19	21.0
สาเหตุการตายของโคนม		
เป็นไข้	27	29.6
อุบัติเหตุ	6	6.6
ท้องเสีย	5	5.5
ไม่ทราบสาเหตุ	5	5.5
ปอดบวม	3	3.3
คลอดไม่ออก	3	3.3
อื่นๆ	12	13.1

4.2.9 การรีดนม

ส่วนใหญ่(ร้อยละ 72.5) ให้คนในครอบครัว(สามี) เป็นผู้รีดนม ร้อยละ 12.1 คู่สมรส ร้อยละ 8.8 บุตร ร้อยละ 1.1 ญาติพี่น้อง อื่น ๆ ร้อยละ 5.5 ได้แก่ ตนเองกับบุตร ช่วยกันรีดนม วิธีการรีดนมจะแตกต่างกันออกไป ประมาณครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 47.5) ใช้มือรีด และร้อยละ 52.7 ใช้เครื่องรีด ส่วนใหญ่ของเกษตรกรอาบน้ำด้วยตนเอง อาบน้ำให้แก่โค ตรวจสอบเต้านมอีกเสบ และทำความสะอาดเต้านมให้ก่อนรีด กับการทำความสะอาดเต้านมโคพบว่า ส่วนใหญ่(ร้อยละ 75.8) เช็ดเต้านมโคด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อ เพียงส่วนน้อยที่เช็ดด้วยน้ำสะอาด และเช็ดด้วยน้ำอุ่น อื่น ๆ ร้อยละ 7.7 ได้แก่ การใช้วิธีการผสมผสานด้วยการใช้น้ำยาฆ่าเชื้อและน้ำสะอาด (ตารางที่ 4.19)

ตารางที่ 4.19 การรีดนม

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
ผู้รีดนม		
ตนเอง	66	72.5
คู่สมรส	11	12.1
บุตร	8	8.8
ญาติพี่น้อง	1	1.1
อื่น ๆ	5	5.5
วิธีการรีด		
ใช้มือ	43	47.3
ใช้เครื่องรีด	48	52.7

ตารางที่ 4.19 (ต่อ)

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
การเช็ดตัวหรืออาบน้ำตนเองก่อนรีดนม		
ไม่ทำ	10	11.0
ทำ	81	89.0
การอาบน้ำให้แกโคนม		
ไม่ทำ	5	5.5
ทำ	86	94.5
การตรวจโรคเต้านมอีกเสบก่อนรีดนม		
ไม่ทำ	7	7.7
ทำ	84	92.3
การทำความสะอาดเต้านมก่อนรีด		
ไม่ทำ	-	-
ทำ	91	100.0
วิธีทำความสะอาดเต้านมโค		
เช็ดด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อ	69	75.8
เช็ดด้วยน้ำสะอาด	10	11.0
เช็ดด้วยน้ำอุ่น	5	5.5
อื่น ๆ	7	7.7

4.2.10 การปรับปรุงพันธุ์

ประมาณครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 51.6) คัดจากโคสาวในฟาร์ม ร้อยละ 46.2 คัดโคสาวในฟาร์มและซื้อจากฟาร์มข้างนอก เพียงร้อยละ 1.1 เท่านั้นที่ซื้อจากฟาร์มข้างนอก เพิ่งเริ่มเลี้ยงจึงยังไม่ได้ทำอะไร เกือบทั้งหมด(ร้อยละ 97.8) ใช้การผสมเทียมเป็นวิธีการผสมพันธุ์เพียงร้อยละ 2.2 เท่านั้นที่ใช้พ่อพันธุ์ผสมเทียมเนื่องจากผสมเทียมคิดยาก (ตารางที่ 4.20)

ตารางที่ 4.20 การปรับปรุงพันธุ์

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
วิธีการทดแทนแม่โคในฟาร์ม		
คัดจากโคสาวในฟาร์ม	47	51.6
ซื้อจากฟาร์มข้างนอก	1	1.1
ใช้ทั้งสองวิธีข้างต้น	42	46.2
เพิ่งเริ่มต้นเลี้ยง	1	1.1
การผสมพันธุ์โคนม		
ผสมเทียม	89	97.8
ใช้พ่อพันธุ์ผสม	2	2.2

4.2.11 การตลาด

ส่วนใหญ่ของเกษตรกร(ร้อยละ 81.3) นำน้ำนมดิบส่งที่จุดขายตรวจนมแล้วมีโรงงานมารับ ที่เหลือร้อยละ 18.7 บรรทุกไปขายของตนเองไปส่งที่โรงงาน ปริมาณน้ำนมที่รีดได้เฉลี่ยต่อตัวจะอยู่ในช่วง 8-14 ลิตร โดยราคาที่ขายได้ครั้งล่าสุดอยู่ในช่วง 12.00-12.50 บาท ซึ่งเป็นราคาที่ส่วนมากเห็นว่าเป็นธรรม เพียงส่วนน้อยคือ ร้อยละ 6.6 ที่ระบุว่าไม่เป็นธรรม

เกษตรกรส่วนหนึ่ง(ร้อยละ 17.6) ระบุว่านมเคยเสียก่อนถึงโรงงาน จึงเป็นส่วนที่เกษตรกรจะต้องให้ความระมัดระวังพอสมควร (ตารางที่ 4.21)

ตารางที่ 4.21 การตลาด

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
วิธีการนำส่งนมดิบ		
บรรทุกไปส่งที่โรงงาน	17	18.7
นำส่งที่จุดรวบรวมนมแล้วมีโรงงานมารับ	74	81.3
ปริมาณนํานมที่รีดได้เฉลี่ยต่อตัว		
8-11 ลิตร	42	46.2
12-14 ลิตร	38	41.7
มากกว่า 14 ลิตร	11	12.1
เฉลี่ย = 11.7		
ราคาที่โรงงานครั้งต่ำสุด		
11.00-11.50 บาท	4	4.4
11.51-12.00 บาท	15	16.5
12.01-12.50 บาท	54	59.3
มากกว่า 12.50 บาท	18	19.8
เฉลี่ย = 12.20		
ความเป็นธรรมของราคา		
ไม่เป็นธรรม	6	6.6
เป็นธรรม	85	93.4

ตารางที่ 4.21 (ต่อ)

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
การเลี้ยงของนํ้านมก่อนถึงโรงนม		
ไม่เคย	75	82.4
เคย	16	17.6

4.2.12 การได้รับการฝึกอบรมและการดูงานเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม

ประมาณครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 52.7) ของเกษตรกรเคยได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมในรอบปีที่ผ่านมา เคยได้รับการฝึกอบรมที่สำคัญ ได้แก่ มาตรฐานของฟาร์ม การเลี้ยงโคนม เต้านมอีกเสบ อาหารโคนม สุขภาพสัตว์และการป้องกันโรค อื่น ๆ ได้แก่ การเตรียมหญ้า การรีดนม สุขภาพโค การผสมไม่ติด เกี่ยวกับการดูงานนอกสถานที่ พบว่า ร้อยละ 24.2 เคยได้รับการดูงานเลี้ยงโคนมนอกสถานที่ในรอบปีที่ผ่านมาทั้งในเขตและนอกเขตจังหวัดพัทลุง รวมทั้งจังหวัดในภาคกลาง และภาคเหนือ อื่น ๆ ได้แก่ ต่างอำเภอในจังหวัดพัทลุง (ตารางที่ 4.22)

ตารางที่ 4.22 การได้รับการฝึกอบรมและการดูงานเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
การได้รับการฝึกอบรม		
ไม่เคย	43	47.3
เคย	48	52.7
เรื่องฝึกอบรม (n = 48)		
มาตรฐานของฟาร์ม	9	18.7
การเลี้ยงโคนม	9	18.7
เต้านมอักเสบ	6	12.5
อาหารโคนม	4	8.3
การป้องกันโรค	3	6.3
คุณภาพน้ำนม	3	6.3
สุขศาสตร์สัตว์	3	6.3
อื่น ๆ	11	22.9
การไปดูงานเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม		
ไม่เคย	69	75.8
เคย	22	24.2

ตารางที่ 4.22 (ต่อ)

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ
สถานที่ที่ไปดูงาน		
พัทลุง	5	5.5
สระบุรี	4	4.4
ประจวบคีรีขันธ์	3	3.3
ชุมพร	2	2.2
อื่น ๆ	2	2.2

4.2.13 ความต้องการเกี่ยวกับการฝึกอบรม

พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมส่วนใหญ่ (ร้อยละ 81.9) มีความต้องการฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำแปลงหญ้ามากที่สุด ร้อยละ 74.7 ต้องการฝึกอบรมเกี่ยวกับสุขภาพสัตว์และการป้องกันโรค ประมารครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 49.5 และ 46.2) ต้องการฝึกอบรมเกี่ยวกับพันธุ์โคและการคัดเลือก และการทำหญ้าหมัก ราวหนึ่งในสามต้องการฝึกอบรมในเรื่องโรงเรือนการให้อาหาร และการรีดนม (ตารางที่ 4.23) จึงเห็นได้ว่าประเด็นหลักที่เกษตรกรต้องการฝึกอบรมมากที่สุดคือการทำแปลงหญ้า และสุขภาพสัตว์และการป้องกันโรค ซึ่งมักปัญหาที่สำคัญสำหรับผู้เลี้ยงโคนม และการฝึกอบรมจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มปริมาณน้ำนมให้กับเกษตรกร

ตารางที่ 4.23 ความต้องการเกี่ยวกับการฝึกอบรมการเลี้ยงโคนม

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ*
โรงเรียน	30	33.0
การให้อาหาร	30	39.6
การทำแปลงหญ้า	79	81.9
การทำหญ้าหมัก	42	46.2
พันธุ์โคและการคัดเลือก	45	49.5
สุขภาพสัตว์และการป้องกันโรค	68	74.7
การรีดนม	35	38.5

* ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ

4.2.14 ปัญหาในการเลี้ยงโคนม การส่งเสริมการเลี้ยงโคนม และปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเลี้ยงโคนม

4.2.14.1 ปัญหาในการเลี้ยงโคนม

พบว่าปัญหาที่สำคัญที่สุดได้แก่ การผสมพันธุ์ติดยาก โดยคิดเป็นร้อยละ 56 รองลงมา ได้แก่ เต้านมอักเสบ(ร้อยละ41.7) และการขาดแคลนหญ้าสด (ร้อยละ 17.6) ส่วนปัญหาอื่นๆ มีน้อยมาก ได้แก่ ขาดแคลนเงินทุน โคป่วย การจัดการแปลงหญ้า และเจ้าหน้าที่รัฐไม่ติดตามผล(ตารางที่ 4.24)

ตารางที่ 4.24 ปัญหาในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร

ประเภทข้อมูล	จำนวน ^๑ (n = 91)	ร้อยละ*
ผสมพันธุ์ติดยาก	51	56.0
เต้านมอักเสบ	38	41.7
ขาดแคลนอาหารหยาบ	16	17.6
อื่นๆ	8	8.8

*ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ

4.2.14.2 ปัญหาในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมโดยหน่วยงานภาครัฐ

มีปัญหาไม่น้อยมากที่เกี่ยวกับการส่งเสริมโดยหน่วยงานของรัฐ ร้อยละ ระบุว่ามีปัญหาโคนมไม่เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร ร้อยละ เท่ากับ เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เพียงพอและไม่จริงจังและต่อเนื่อง ร้อยละ เท่ากับอาหารสัตว์มีราคาแพง เจ้าหน้าที่รัฐเอาใจใส่กับเกษตรกรน้อยเกินไป และไม่มีมาตรการที่แน่นอน อื่น ๆ ร้อยละ 8.8 ได้แก่ ขาดแคลนยาและเวชภัณฑ์ พันธุ์โคมีราคาแพง และขาดแคลนเงินทุน (ตารางที่ 4.25)

ตารางที่ 4.25 ปัญหาในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมโดยหน่วยงานภาครัฐ

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ*
พันธกิจไม่สอดคล้องความต้องการ	9	9.9
เจ้าหน้าที่รัฐไม่เพียงพอ	6	6.6
โครงการขาดความต่อเนื่อง	6	6.6
อาหารสัตว์มีราคาแพง	3	3.3
เอาใจใส่กับเกษตรกรน้อยเกินไป	3	3.3
ไม่มีหลักประกันที่แน่นอน	3	3.3
อื่น ๆ	10	10.9

*ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ

4.2.14.3 ปัญหาในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมโดยสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนม

มีปัญหาน้อยมากเช่นเดียวกัน ร้อยละ ระบุว่าบริหารงานขาดทุน ร้อยละ การหาตลาดรองรับในช่วงโรงเรียนปิดเทอม ร้อยละ เท่ากับ เงินทุนน้อย และอาหารสัตว์ราคาแพง อื่น ๆ ได้แก่ ขาดความเป็นธรรมแก่สมาชิก ขาดความร่วมมือจากสมาชิก ขาดการประชาสัมพันธ์ และให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมน้อยเกินไป (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.26 ปัญหาในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมโดยสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนม

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ*
บริหารงานขาดทุน	7	7.7
การขาดตลาดน้ำนมในช่วงโรงเรียนปิดเทอม	6	6.6
อาหารสัตว์มีราคาแพง	5	5.5
เงินทุนน้อย	5	5.5
เจ้าหน้าที่ขาดประสบการณ์	4	4.4
อื่นๆ	8	8.8

*ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ

4.2.14.4 ปัญหาในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมโดยสำนักงานปศุสัตว์จังหวัด

มีปัญหาบ้างพอสมควร ร้อยละ ระบุว่า ขาดการติดตามผล ร้อยละ ไม่ค่อยเยี่ยมฟาร์ม ร้อยละ เท่ากัน การส่งเสริมไม่ต่อเนื่อง และควรมีหน่วยเคลื่อนที่ ร้อยละ ควรมีเจ้าหน้าที่ตรวจเยี่ยมฟาร์ม อื่น ๆ ได้แก่ ค่าเช่าในการป้องกันโรค ขาดคำแนะนำมาก ไม่เข้าพื้นที่เมื่อเกษตรกรมีปัญหา และบริการไม่ประทับใจ (ตารางที่ 4.27)

ตารางที่ 4.27 ปัญหาในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมโดยสำนักงานปศุสัตว์จังหวัด

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ*
ควรสนับสนุนเวชภัณฑ์	10	10.9
ไม่คิดตามผล	9	9.9
ไม่ค่อยเยี่ยมฟาร์ม	6	6.6
การส่งเสริมไม่จริงจังและต่อเนื่อง	5	5.5
ควรมีหน่วยสัตวแพทย์เคลื่อนที่	5	5.5
อื่นๆ	8	8.8

*ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ

4.2.14.5 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเลี้ยงโคนม

พบว่าปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบต่อความสำเร็จในการเลี้ยงโคนมนั้นมีหลายปัจจัยด้วยกัน ร้อยละ 54.9 ความขยันและเอาใจใส่กับเกษตรกร ร้อยละ 36.5 การมีแปลงหญ้า ร้อยละ 35.2 พันธุ์โค ร้อยละ 14.3 การจัดการฟาร์มที่ดี และน้อยกว่าร้อยละ 10 ได้แก่ การร่วมมือของเกษตรกร ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม และดินฟ้าอากาศ (ตารางที่ 4.28)

ตารางที่ 4.28 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเลี้ยงโคนม

ประเภทข้อมูล	จำนวน (n = 91)	ร้อยละ*
ความชำนาญของเกษตรกร	50	54.9
แปลงหญ้าและอาหารสัตว์	33	36.3
พันธุ์โค	32	35.2
การจัดการฟาร์มที่ดี	13	14.3
การร่วมมือของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม	7	7.7
ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม	5	5.5
ดินฟ้าอากาศ	5	5.5
อื่น ๆ	13	14.3

*ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ

4.3 ความเป็นผู้นำทางความคิดโดยวิธีสังคมมิติ

ได้มีการกำหนดสถานการณ์ต่าง ๆ เป็น 5 สถานการณ์ด้วยกันคือ (1) มีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมดีที่สุด (2) ทำแปลงหญ้าดีที่สุด (3) นำนมเฉลี่ยต่อตัวมากที่สุด (4) มนุษย์สัมพันธ์ดีที่สุด และ (5) ขอคำปรึกษามากที่สุด เกี่ยวกับการเป็นผู้ที่มีความรู้การเลี้ยงโคนมดีที่สุด (สถานการณ์ที่ 1) พบว่าหมายเลข 40 ได้คะแนนเสียงมากที่สุดคือ 15 และ เดียว รองลงมา ได้แก่ หมายเลข 7, 10, 48 และ 44 ได้รับคะแนนเสียง 12, 8, 7 และ 5 ตามลำดับ เกี่ยวกับกรทำแปลงหญ้าดีที่สุด (สถานการณ์ที่ 2) พบว่าผู้ที่ได้รับคะแนนเสียงมากที่สุดคือหมายเลข 44 ได้รับคะแนนเสียง 18 คะแนนเดียว รองลงมา ได้แก่ หมายเลข 3, 10, 42 และ 48 ได้รับคะแนนเสียง 10, 9, 6 และ 5 ตามลำดับ จึงเห็นได้ว่าเกษตรกรหมายเลข 10, 40 และ 48 ได้รับการยอมรับทั้งสองสถานการณ์ เกี่ยวกับการเลี้ยงได้นำนมเฉลี่ยต่อตัวมากที่สุด (สถานการณ์ที่ 3) ผู้ที่ได้รับคะแนนเสียงมากที่สุดได้แก่ หมายเลข

เลข 10 ได้รับคะแนนเสียง 28 เสียง รองลงมาได้แก่ หมายเลข 32, 44, 48, 87 โดยได้รับคะแนนเสียง 16, 14, 7 และ 4 ตามลำดับ เกษตรกรหมายเลข 10 และ 48 ยังคงได้รับการยอมรับทั้งสามสถานการณ์ เกี่ยวกับการเป็นบุคคลที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีที่สุด (สถานการณ์ที่ 4) พบว่า บุคคลภายนอก (เป็นเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม แต่ไม่ได้เป็นตัวอย่าง) ได้รับคะแนนเสียงมากที่สุดคือ 14 คะแนนเสียง รองลงมา ได้แก่ หมายเลข 7, 46, 44, 21 และ 38 ได้รับคะแนนเสียง 11, 6, 5 และ 4 ตามลำดับ เกี่ยวกับการขอคำปรึกษาเมื่อมีปัญหา(สถานการณ์ที่ 5) พบว่า หมายเลข 10 และ 40 ได้รับคะแนนเสียงมากที่สุด คือ 9 คะแนนเสียง รองลงมา ได้แก่ หมายเลข 7, 9 และ 21 โดยได้รับคะแนนเสียง 5 และ 3 ตามลำดับ เมื่อมองในภาพรวมทั้งหมดจะเห็นได้ว่าเกษตรกรหมายเลข 7, 10, 40, 44 และ 48 ได้รับการยอมรับอย่างน้อย 3 ใน 5 สถานการณ์ จึงอาจกล่าวได้ว่าเกษตรกรทั้ง 5 คน เป็นผู้นำหลัก (key leader) ที่ได้รับการยอมรับทางสังคม(social acceptance) โดยวิธีการทางสังคมมิติ แต่เมื่อมองผู้นำจากสถานการณ์ทั้งหมด 5 สถานการณ์แล้ว ผู้นำที่ได้รับการยอมรับทางสังคม ได้แก่ หมายเลข 7, 9, 10, 21, 37, 38, 40, 42, 44, 46, 48 และ 87 ซึ่งผู้นำหมายเลข 7, 10, 40, 44 และ 48 มีความถนัดในหลายด้าน(polymorphic) ขณะที่ที่เหลือมีความถนัดเฉพาะด้าน (monomorphic) ผู้นำของกลุ่มนี้จึงมีลักษณะสอดคล้องกับการวิจัยของ Humphreys (1981) ที่พบว่า ผู้นำครั้งหนึ่งมีความสามารถเฉพาะด้าน (monomorphic leadership) ขณะที่อีกครั้งหนึ่งของผู้นำมีความสามารถหลายด้าน

ลำดับ ที่	มีความรู้เกี่ยวกับการ เลี้ยงโคนมดีที่สุด	คัมแปลงหญ้า ดีที่สุด	น้ำนมเฉลี่ยต่อ ตัวมากที่สุด	มนุษย์สัมพันธ์ ดีที่สุด	ขอคำปรึกษา มากที่สุด
1	40(15)	40(18)	10(28)	☐ (14)	10,40(9)*
2	7(12)	3(10)	37(16)	7(11)	7(5)
3	10(8)	10(9)	44(14)	46(6)	9,21(3)
4	48(7)	42(6)	48(7)	44(5)	
5	44(5)	48(5)	87(4)	21,38(4)	

* ตัวเลขในวงเล็บแสดงจำนวนคะแนนเสียงที่ได้รับการยอมรับ

- ไม่ได้เป็นตัวอย่างในกลุ่มที่ศึกษา

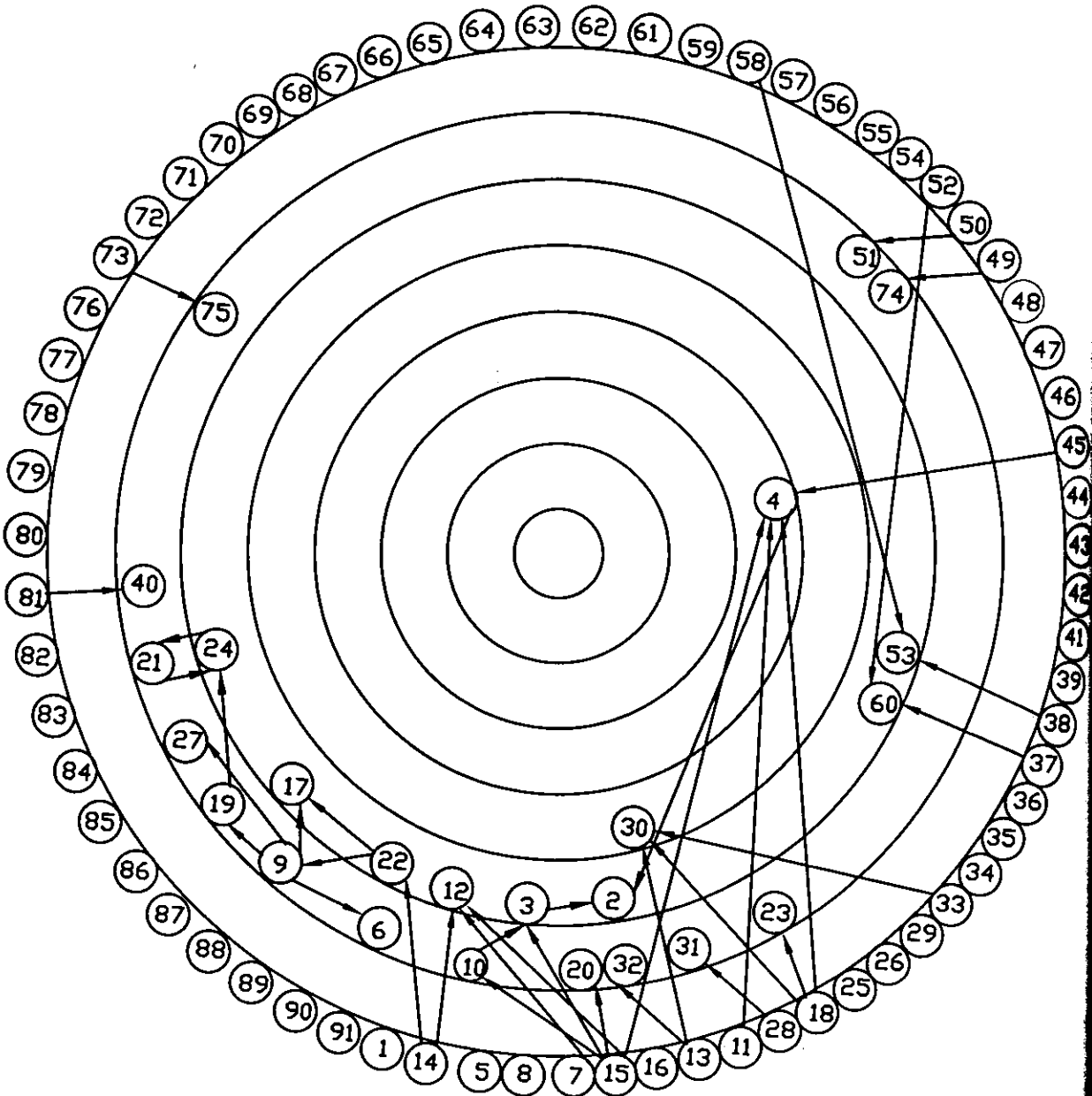
ภาพที่ 4.2 การยอมรับทางสังคมในรูปสังคมมิติของสถานการณ์ต่าง ๆ

4.4 เครือข่ายทางสังคมของการติดต่อสื่อสารระหว่างเกษตรกร

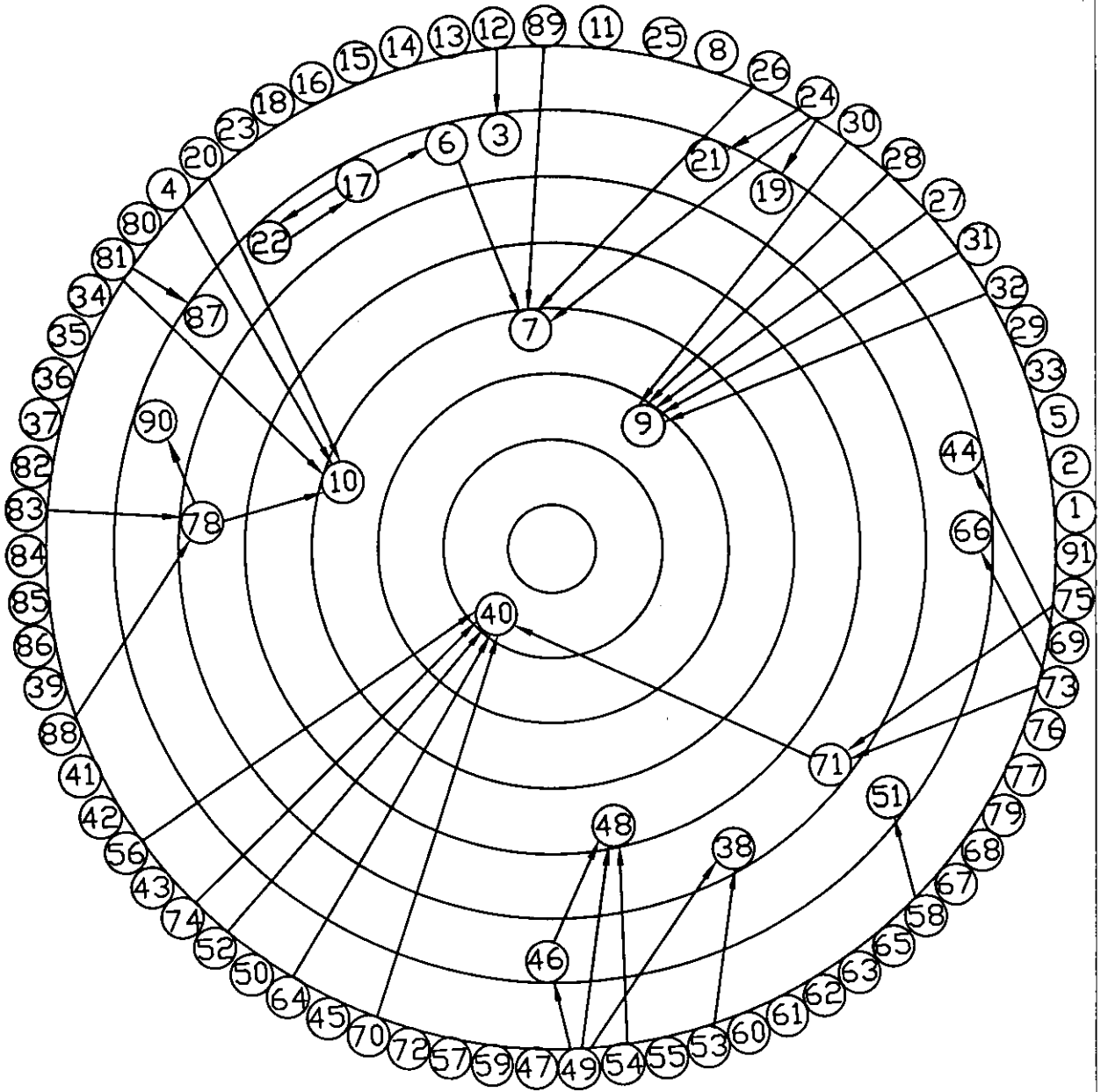
4.4.1 เครือข่ายในการเดินทางไปเผยแพร่เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม และให้คำปรึกษาของผู้นำทางความคิด

ภาพที่ 4.3 แสดงให้เห็นถึงเครือข่ายในการเดินทางไปส่งเสริมเผยแพร่การเลี้ยงโคนมในรอบปีที่ผ่านมา ผู้นำที่ได้รับการยอมรับทางสังคม (opinion leader) และมีบทบาทในการเดินทางไปส่งเสริมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม (initiate contact) มีอยู่เป็นจำนวนทั้งสิ้น 6 คน คือ หมายเลข 3, 9, 10, 21, 37 และ 38 ส่วนผู้นำที่เหลืออีก 7 คือ หมายเลข 7, 40, 42, 44, 46, 48 และ 87 ไม่ได้เดินทาง (ภาพที่ 4.3)

ภาพที่ 4.4 แสดงให้เห็นว่าเครือข่ายในการให้คำปรึกษาในลักษณะของการอยู่ในการทำเลที่ตั้ง (receive contact) จะเห็นได้ว่าผู้นำที่ได้รับการยอมรับทางสังคมมีบทบาทดังกล่าวเป็นจำนวน 11 คน คือ หมายเลข 3, 7, 9, 10, 21, 38, 40, 44, 46, 48 และ 87 ที่ไม่มีบทบาทมี 2 คน คือหมายเลข 37 และ 42 ซึ่งเห็นได้ว่าผู้นำที่ได้รับการยอมรับทางสังคมนี้มีแนวโน้มที่จะให้ข้อมูลต่าง ๆ ในรูปของการอยู่กับที่ตั้งมากกว่าที่จะเดินทางเมื่อเปรียบเทียบกับระหว่างภาพที่ 4.3 กับ 4.4 แล้ว

ภาพที่ 4.3 เครือข่ายทางสังคมในการเดินทางไปเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับ
การเลี้ยงโคนมของผู้นำทางความคิดกับเกษตรกรทั่วไป

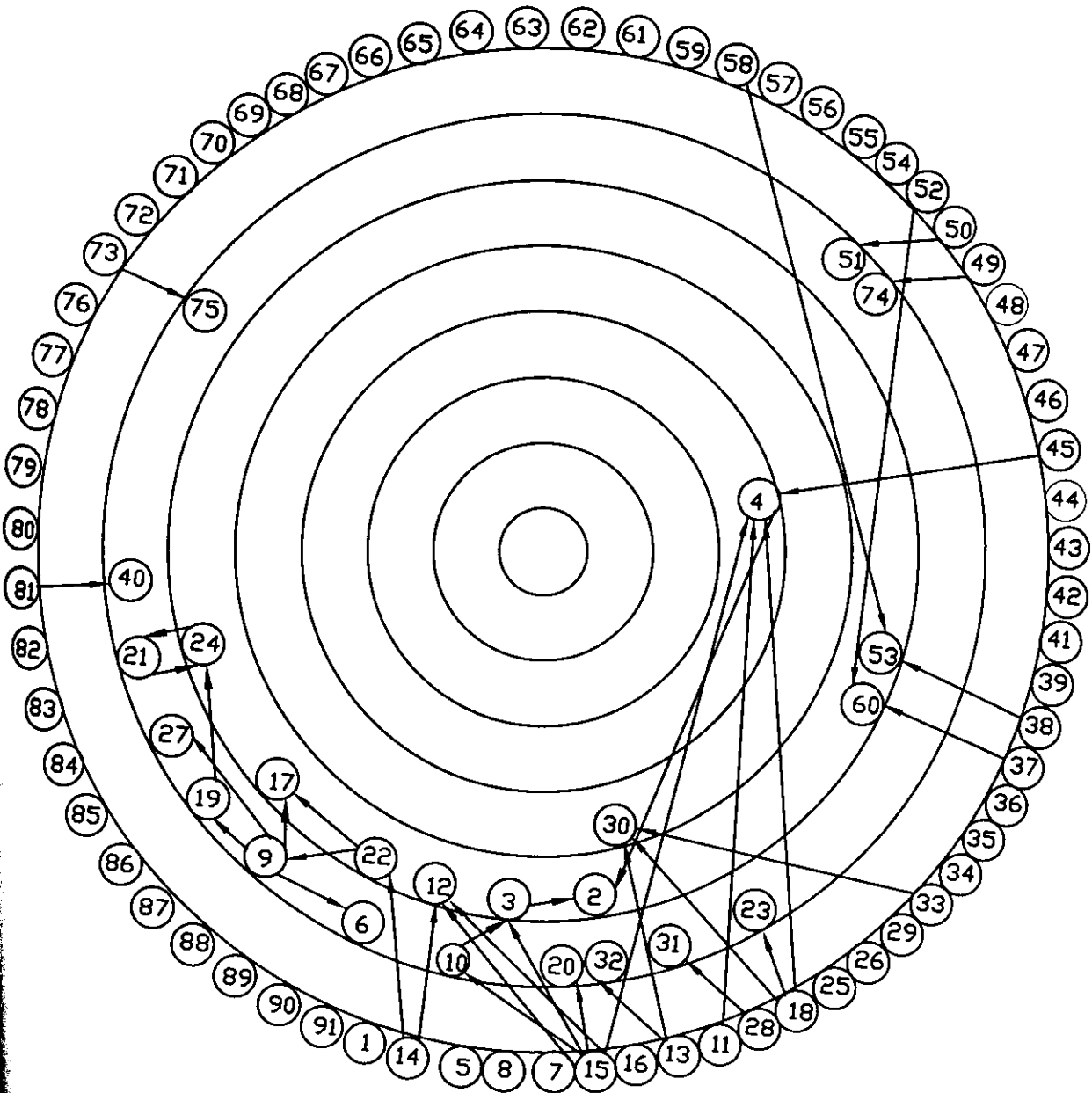

ภาพที่ 4.4 เครือข่ายทางสังคมในการเดินทางไปขอคำปรึกษาเกี่ยวกับ
การเลี้ยงโคนมของผู้นำทางความคิดกับเกษตรกรทั่วไป

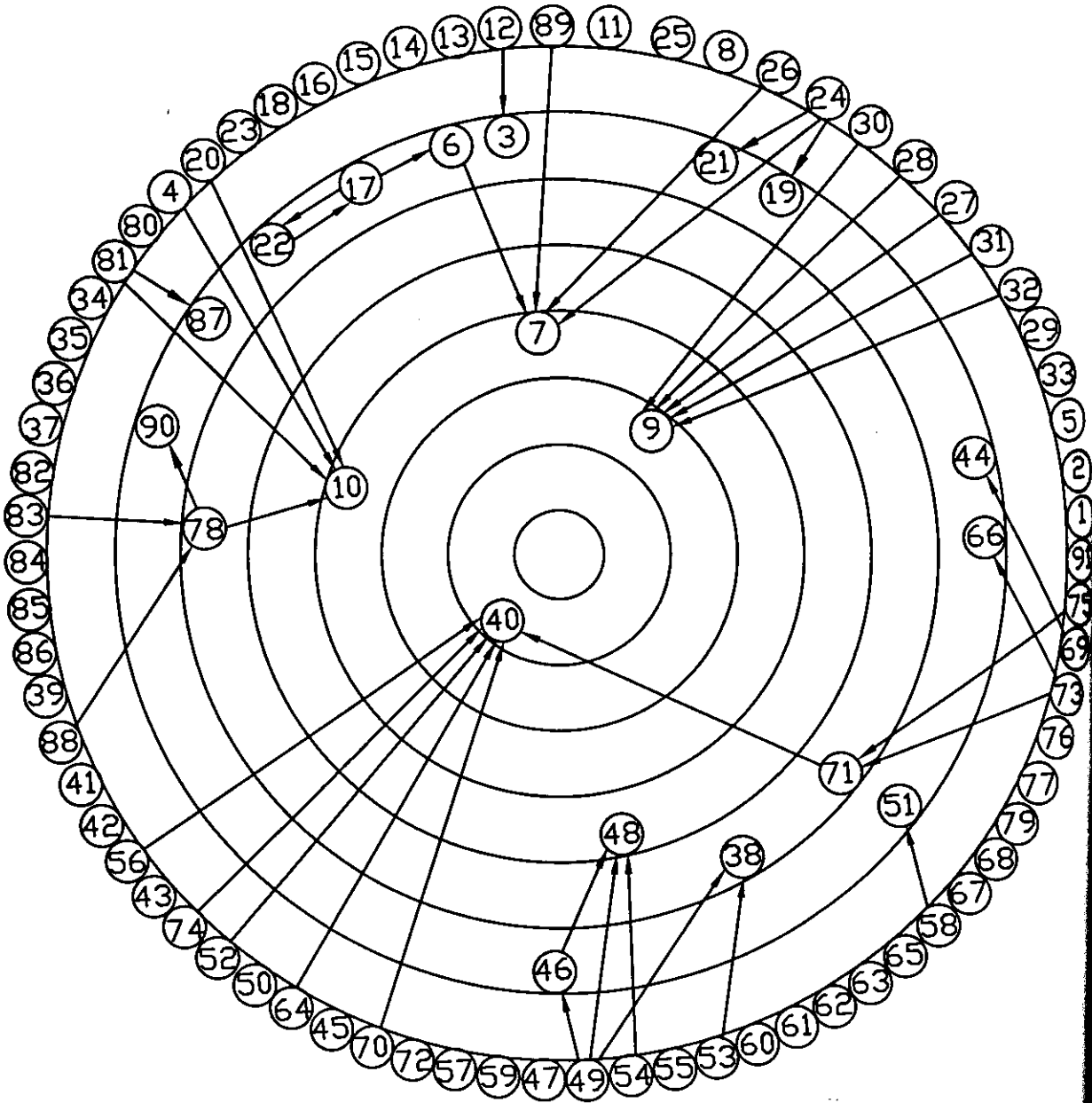
4.4.2 เครื่องข่ายในการเดินทางไปเผยแพร่เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม และให้คำปรึกษาของผู้นำการยอมรับนวัตกรรม

ภาพที่ 4.5 แสดงให้เห็นต่อการมีบทบาทในลักษณะของการเดินทางไปให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมของผู้นำในด้านการยอมรับนวัตกรรม (innovators and early adopters) พบว่ามีอยู่เพียง 4 คนที่มีพฤติกรรมดังกล่าว คือ หมายเลข 10, 18, 28 และ 49 ส่วนอีก 8 คน ไม่ได้มีการเดินทางคือ หมายเลข 7, 16, 40, 42, 59, 71, 86 และ 89

ภาพที่ 4.6 แสดงให้เห็นถึงบทบาทในการให้คำปรึกษาในลักษณะของการอยู่ในทำเลที่ตั้ง ซึ่งพบว่ามีผู้นำจำนวน 4 คน ที่มีบทบาทในลักษณะดังกล่าวคือ หมายเลข 7, 10, 40 และ 71 ส่วนผู้นำอีก 8 คน ไม่มีบทบาทนี้คือ หมายเลข 16, 18, 28, 42, 49, 59, 86 และ 89 จึงเห็นได้ว่า ผู้นำการยอมรับนวัตกรรมจะมีบทบาทที่ไม่แตกต่างกันระหว่างการเดินทางไปให้ข้อมูลกับการให้ข้อมูลโดยอยู่ในทำเลที่ตั้งเมื่อเปรียบเทียบภาพที่ 4.5 และ 4.6

ภาพที่ 4.5 เครือข่ายทางสังคมในการเดินทางไปเยี่ยมของ
ผู้นำการยอมรับนวัตกรรมกับเกษตรกรทั่วไป

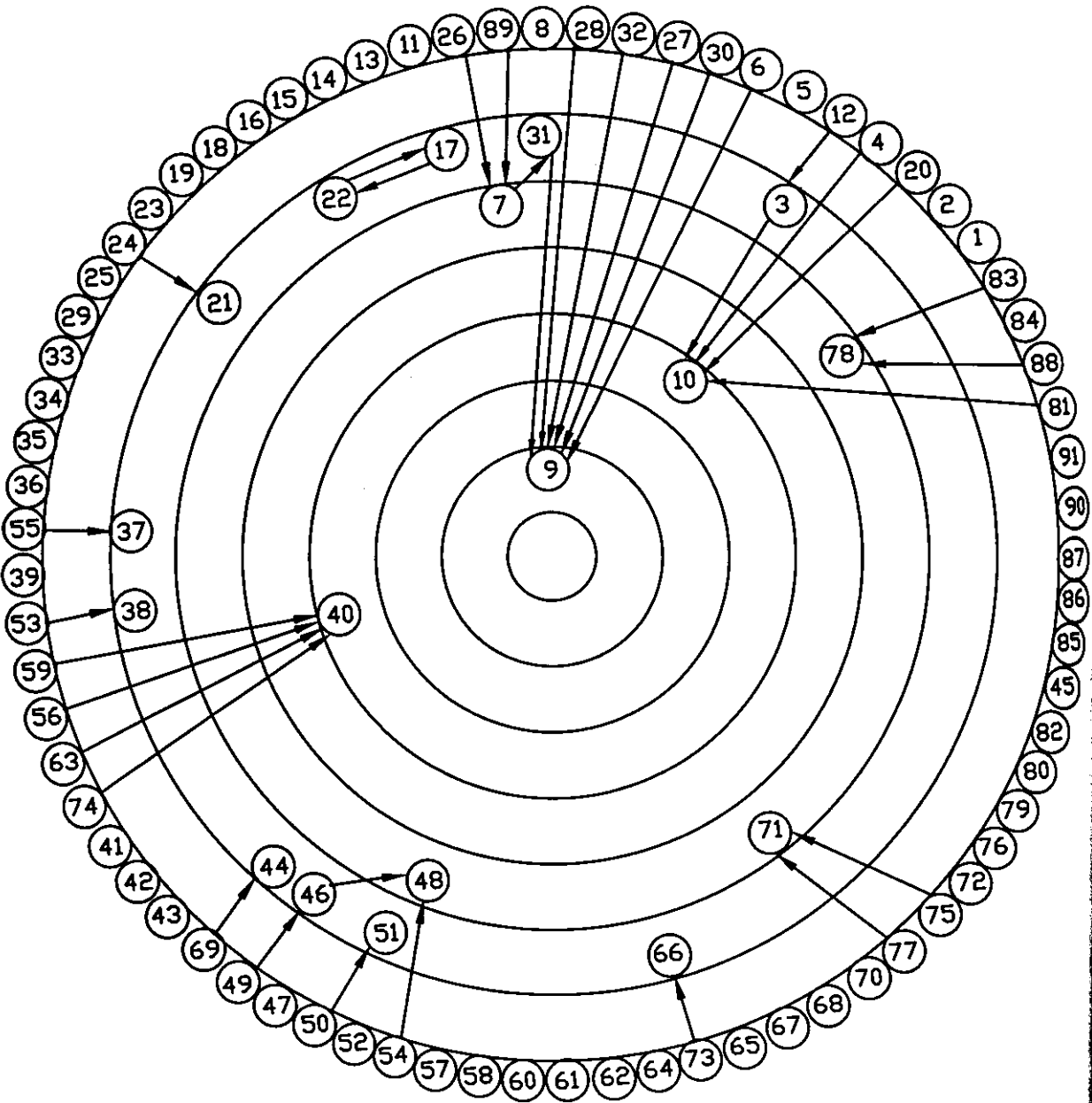
ภาพที่ 4.6 เครือข่ายทางสังคมในการเดินทางไปขอคำปรึกษาเกี่ยวกับ
การเลี้ยงโคนมของผู้นำการยอมรับนวัตกรรมกับเกษตรกรทั่วไป

4.4.3 เครื่องข่ายของพฤติกรรมการเดินทางไปเยี่ยมของผู้นำทางความคิดกับเกษตรกรทั่วไป

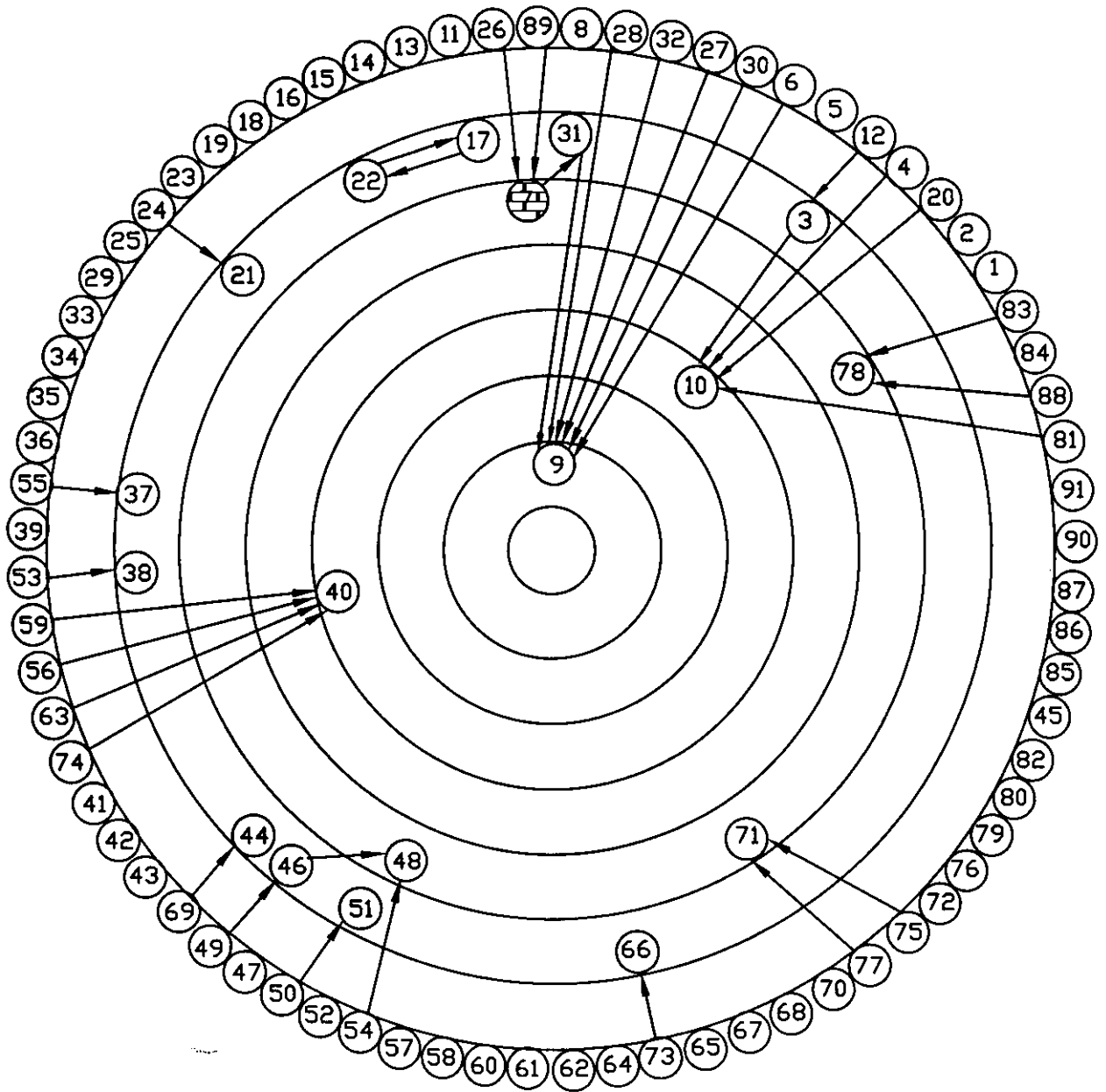
ภาพที่ 4.7 แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมในการเดินทางติดต่อพบปะระหว่างบุคคลที่ค่อนข้างบ่อย (visiting behavior) พบว่าผู้นำทางความคิดที่เป็นผู้ที่ได้เดินทางไปเยี่ยมเกษตรกรมีเพียง 1 คน คือหมายเลข 7 ขณะที่เกษตรกรจำนวน 22 คน เดินทางไปเยี่ยมผู้นำทางความคิดเมื่อคิดเป็นร้อยละแล้ว จะเห็นได้ว่าผู้นำทางความคิดเพียงร้อยละ 7.7 เท่านั้นที่เดินทางไปพบเกษตรกรทั่วไป ขณะที่ร้อยละ 28.2 ของเกษตรกรทั่วไปเดินทางมาพบผู้นำทางความคิด เกษตรกรทั่วไปมีแนวโน้มในการเดินทางไปเยี่ยมผู้นำทางความคิดมากกว่าการที่ผู้นำทางความคิดเดินทางไปเยี่ยมเกษตรกรทั่วไป

4.4.4 เครื่องข่ายของพฤติกรรมการเดินทางไปเยี่ยมของผู้นำการยอมรับนวัตกรรมกับเกษตรกรทั่วไป

ภาพที่ 4.8 แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมในการเดินทางติดต่อพบปะระหว่างบุคคลที่ค่อนข้างบ่อย พบว่าผู้นำการยอมรับนวัตกรรมมีการเดินทางไปเยี่ยมเกษตรกรทั่วไป เพียง 1 คนเท่านั้นคือหมายเลข 7 ขณะที่เกษตรกรทั่วไป จำนวน 10 คน มีการเดินทางไปเยี่ยมผู้นำการยอมรับนวัตกรรม เมื่อคิดเป็นร้อยละแล้ว จะเห็นได้ว่าผู้นำการยอมรับนวัตกรรมเพียงร้อยละ 8.3 เท่านั้นที่เดินทางไปเยี่ยมเกษตรกรทั่วไป ขณะที่ร้อยละ 12.6 ของเกษตรกรทั่วไปเดินทางไปเยี่ยมผู้นำ จึงไม่มีมีความแตกต่างกันในการเดินทางไปเยี่ยมคู่กรณี

ภาพที่ 4.7 เครื่องมือทางสังคมในการเดินทางไปเยี่ยม
ของผู้นำทางความคิดกับเกษตรกรทั่วไป

ภาพที่ 4.8 เครือข่ายทางสังคมในการเดินทางไปเยี่ยมของ
 ผู้นำการยอมรับนวัตกรรมกับเกษตรกรทั่วไป

4.5 การเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยบางประการระหว่างเกษตรกรผู้นำกับเกษตรกรทั่วไป(การทดสอบสมมุติฐาน)

4.5.1 การทดสอบสมมุติฐานข้อที่ 1 -ผู้นำทางความคิดจะมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูงกว่าเกษตรกรทั่วไป

จากการศึกษาพบว่า คะแนนเฉลี่ยของผู้นำทางความคิดเท่ากับ 3.40 และ ของเกษตรกรทั่วไปมีค่าเท่ากับ 2.63 พบความแตกต่างทางสถิติระหว่างเกษตรกรผู้นำทางความคิดกับเกษตรกรทั่วไป ($t = -4.648, p < .001$) แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรผู้นำที่ได้รับการยอมรับทางสังคมมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่สูงกว่าเกษตรกรทั่วไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 4.29) จึงเป็นการยืนยันสมมุติฐานข้อ 1

ตารางที่ 4.29 การเปรียบเทียบความแตกต่างของสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างเกษตรกรผู้นำทางความคิดกับเกษตรกรทั่วไป

ปัจจัย	ค่าเฉลี่ยของคะแนน		t	p
	เกษตรกรทั่วไป (n= 78)	ผู้นำ (n= 13)		
สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม	2.63	3.40	-4.648	0.000

4.5.2 การทดสอบสมมุติฐานข้อที่ 2 -ผู้นำการยอมรับนวัตกรรมจะมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่สูงกว่าเกษตรกรทั่วไป

จากการศึกษาพบว่าคะแนนเฉลี่ยของเกษตรกรผู้นำในการเลี้ยงโคนมมีค่าเท่ากับ 3.09 และของเกษตรกรทั่วไปเท่ากับ 2.69 พบความแตกต่างทางสถิติระหว่างเกษตรกรผู้นำในการเลี้ยงโคนมกับเกษตรกรทั่วไป ($t = -2.193, p < 0.05$) แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรผู้นำในการเลี้ยงโคนมมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่สูงกว่าเกษตรกรทั่วไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 4.30) จึงเป็นการยืนยันสมมุติฐานข้อที่ 2

ตารางที่ 4.30 การเปรียบเทียบความแตกต่างของสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้นำการยอมรับนวัตกรรมกับเกษตรกรทั่วไป

ปัจจัย	ค่าเฉลี่ยของคะแนน		t	P
	เกษตรกรทั่วไป (n= 78)	ผู้นำ (n= 13)		
สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม	2.69	3.09	-2.193	.031

4.5.3 การทดสอบสมมติฐานข้อที่ 3 -ผู้นำทางความคิดจะมีการยอมรับวิธีปฏิบัติต่างๆ ในการเลี้ยงโคนมในระดับที่สูงกว่าเกษตรกรทั่วไป

พบว่าคะแนนเฉลี่ยของเกษตรกรผู้นำมีค่าเท่ากับ 3.93 ของเกษตรกรทั่วไปมีค่าเท่ากับ 3.89 (ตารางที่ 4.31) ไม่พบความแตกต่างทางสถิติในเรื่องการยอมรับวิธีปฏิบัติต่างๆ ในการเลี้ยงโคนมระหว่างเกษตรกรทั้งสองกลุ่ม ($t = -.444, p = 0658$) ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานข้อ 3 การที่ผู้นำทางสังคมมีการยอมรับวิธีปฏิบัติต่างๆ ในการเลี้ยงโคนมไม่ต่างจากเกษตรกรทั่วไป อาจเนื่องจากผู้นำเหล่านี้มีบทบาททางสังคมค่อนข้างมาก เนื่องจากได้รับการยอมรับจากสังคมของเกษตรกร จึงไม่ค่อยมีเวลาที่ได้ใช้ความรู้และเทคนิควิธีการในการเลี้ยงโคนมมาปรับใช้ ส่งผลให้ระดับการยอมรับวิธีปฏิบัติต่างๆ ในการเลี้ยงโคนมไม่แตกต่างกัน หากจะดูในเรื่องของความเป็นเลิศในแต่ละสถานการณ์แล้ว (ดูภาพที่ 4.2) ผู้นำเหล่านี้ล้วนได้รับการยอมรับในสถานการณ์ที่ 1 (มีความรู้ดีที่สุดใน) สถานการณ์ที่ 2 (ทำแปลงหญ้าดีที่สุดใน) และสถานการณ์ที่ 3 (น่านมเฉลี่ยต่อตัวมากที่สุด) จึงไม่ค่อยมีเวลาที่จะพิจารณาการใช้ความรู้และเทคนิควิธีการต่างๆ ในการเลี้ยงโคนม ส่งผลให้ระดับการยอมรับวิธีปฏิบัติต่างๆ ในการเลี้ยงโคนมไม่ต่างกัน

ตารางที่ 4.31 การเปรียบเทียบความแตกต่างการยอมรับวิธีปฏิบัติต่าง ๆ ในการเลี้ยงโคนม ระหว่างเกษตรกรผู้นำทางความคิดกับเกษตรกรทั่วไป

ปัจจัย	ค่าเฉลี่ยของคะแนน		t	P
	เกษตรกรทั่วไป (n= 78)	ผู้นำ (n= 13)		
การยอมรับวิธีปฏิบัติ	3.89	3.93	-0.444	.655

4.5.4 การทดสอบสมมติฐานข้อที่ 4 -ผู้นำทางความคิดจะมีบทบาทในด้านการให้ข้อมูล (receive contact) มากกว่าการที่จะเป็นผู้รับข้อมูล (initiate contact)

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรผู้นำที่ได้รับการยอมรับทางสังคมคือเกษตรกรหมายเลข 3, 7, 9, 10, 21, 37, 38, 40, 42, 44, 46, 48 และ 87 (ดูรายละเอียดในภาพที่ 4.2) จากภาพที่ 4.3 และภาพที่ 4.4 จะเห็นได้ว่าเกษตรกรผู้นำจะมีบทบาทที่แตกต่างกันออกไป โดยภาพที่ 4.3 เกษตรกรผู้นำจะมีบทบาทเป็นผู้ให้ข้อมูล 12 คน จากทั้งหมด 13 คน และภาพที่ 4.4 เกษตรกรผู้นำจะมีบทบาทเป็นผู้รับข้อมูล 6 คน จากทั้งหมด 13 ได้แก่ หมายเลข 3, 9, 10, 21, 37 และ 38 เมื่อนำข้อมูลที่ได้จากภาพที่ 4.3 และภาพที่ 4.4 มาวิเคราะห์ทางสถิติ พบความแตกต่างทางสถิติอย่างเห็นได้ชัด ($\chi^2 = 4.248$, $p = 0.039$) แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรผู้นำในด้านการยอมรับทางสังคมมีบทบาทในด้านการให้ข้อมูลมากกว่าการขอข้อมูล (ตารางที่ 4.32) จึงเป็นการยืนยันสมมติฐานข้อ 4

ตารางที่ 4.32 การทดสอบความเป็นอิสระระหว่างการมีบทบาทกับลักษณะการให้ข้อมูล
ของผู้นำทางความคิด

ลักษณะการให้ข้อมูล	การมีบทบาท (n=13)	
	ไม่มี	มี
เดินทางไปให้ข้อมูล	7(53.8)	6(46.2)
อยู่กับที่ให้ข้อมูล	2(15.4)	11(84.6)

$$\chi^2 = 4.248, p = 0.039$$

4.5.5 การทดสอบสมมุติฐานข้อที่ 5 -ผู้นำการยอมรับนวัตกรรมจะมีบทบาทในด้านการเป็นผู้ให้ข้อมูลมากกว่าการที่จะเป็นผู้รับข้อมูล

เกษตรกรผู้นำในด้านการยอมรับนวัตกรรมจำนวน 12 คน ได้แก่ เกษตรกรหมายเลข 7, 10, 16, 18, 28, 40, 42, 49, 59, 71, 86 และ 89 (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ค.) โดยเกษตรกรผู้นำหมายเลข 7, 10, 40, และ 42 เป็นผู้นำเกษตรกรที่ได้รับการยอมรับทางสังคมอีกด้วย ภาพที่ 4.5 เป็นการแสดงถึงการเดินทางไปให้ข้อมูล ผู้นำเกษตรกรจำนวน 4 คนหมายเลข 10, 18, 28 และ 49 มีบทบาทในด้านนี้ ภาพที่ 4.6 เป็นการแสดงถึงการอยู่กับที่และให้ข้อมูล ผู้นำเกษตรกรจำนวน 4 คน หมายเลข 7, 10, 40 และ 71 มีบทบาทในด้านนี้ ผู้นำเกษตรกรหมายเลข 7 และ 10 มีบทบาททั้งสองอย่าง เมื่อนำข้อมูลที่ได้จากภาพที่ 4.5 และภาพที่ 4.6 มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลไม่พบความแตกต่างในเรื่องของการมีบทบาทดังกล่าว ($\chi^2 = .000, p = 1.000$) แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรผู้นำการยอมรับนวัตกรรมมีบทบาทในด้านการเดินทางไปให้ข้อมูลไม่แตกต่างไปจากบทบาทที่อยู่กับที่และให้ข้อมูล (ตารางที่ 4.33) จึงเป็นการปฏิเสธสมมุติฐานข้อ 5 ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้นำประเภทนี้ได้รับการยอมรับทางสังคมค่อนข้างน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับผู้นำทางความคิดเมื่อได้รับการยอมรับน้อย การมีบทบาทก็น้อยลง โดยเพียงหนึ่งในสามเท่านั้นที่เดินทางไปให้ข้อมูล และอยู่ในที่ตั้งและให้ข้อมูล

ตารางที่ 4.33 การทดสอบความเป็นอิสระระหว่างการมีบทบาทกับลักษณะการให้ข้อมูล
ของผู้นำการยอมรับนวัตกรรม

ลักษณะการให้ข้อมูล	การมีบทบาท (n=12)	
	ไม่มี	มี
เดินทางไปให้ข้อมูล	8(66.7)	4(33.3)
อยู่กับที่ให้ข้อมูล	8(66.7)	4(33.3)

$$\chi^2 = .000, p = 1.000$$

4.5.6 การทดสอบสมมุติฐานข้อที่ 6 - ผู้นำด้านการยอมรับทางสังคมจะเดินทางไปเยี่ยม เกษตรกรทั่วไปมากกว่าการที่เกษตรกรทั่วไปเดินทางไปเยี่ยมผู้นำ

จากภาพที่ 4.6 พบว่าผู้นำจำนวน 13 คน มีเพียง 1 คน คือหมายเลข 7 ที่เดินทางไปเยี่ยมเกษตรกรทั่วไปขณะที่อีก 12 คน ไม่ได้เดินทางไปเยี่ยมเกษตรกรทั่วไปเลย ในส่วนของเกษตรกรทั่วไป จำนวน 78 คน เกษตรกรจำนวน 56 คน ไม่ได้เดินทางไปเยี่ยมผู้นำเลย มีเพียงเกษตรกรจำนวน 22 คน ที่เดินทางไปเยี่ยมผู้นำ จากข้อมูลที่ได้เมื่อนำมาวิเคราะห์ทางสถิติในเรื่องบทบาทของเกษตรกรผู้นำกับเกษตรกรทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการเดินทาง ไม่พบความแตกต่างทางสถิติอย่างเห็นได้ชัด ($\chi^2 = 2.483, p = 0.115$) โดยเกษตรกรทั่วไปมีแนวโน้มในการเดินทางไปหาเกษตรกรผู้นำไม่ต่างจากการที่เกษตรกรผู้นำเดินทางไปหาเกษตรกร (ตารางที่ 4.34) จึงเป็นการปฏิเสธสมมุติฐานข้อ 6 ที่เป็นเช่นนี้น่าจะเกี่ยวข้องกับการสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้นำที่สูงกว่าเกษตรกรทั่วไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้นำจึงชอบที่จะอยู่กับที่เพื่อให้คำปรึกษามากกว่าการที่จะเดินทางไปให้คำปรึกษา ส่วนเกษตรกรทั่วไปร้อยละ 28.2 มีการเดินทางไปหาผู้นำ แสดงให้เห็นว่าสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่จะมีผลต่อการเดินทาง ซึ่งลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Rogers(1971) ที่พบว่าสถานภาพทางเศรษฐกิจของบุคคลมีผลต่อการเดินทาง โดยบุคคลที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจต่ำมักเดินทางไปหาบุคคลที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสูง

ตารางที่ 4.34 การทดสอบความเป็นอิสระระหว่างการเป็นผู้นำทางความคิดกับการเดินทาง

การเป็นผู้นำ	การเดินทาง (n=13)	
	ไม่มี	มี
ไม่เป็น	56(71.8)	22(28.2)
เป็น	12(92.3)	1(7.7)

$$\chi^2 = 2.483, p = 0.115$$

4.5.7 การทดสอบสมมุติฐานข้อที่ 7 -ผู้นำการยอมรับนวัตกรรมจะเดินทางไปเยี่ยมเกษตรกรทั่วไปมากกว่าการที่เกษตรกรทั่วไปเดินทางไปเยี่ยมเกษตรกรผู้นำ

จากภาพที่ 4.7 พบว่าผู้นำจำนวน 12 คน มีการเดินทางไปหาเกษตรกรทั่วไปจำนวน 3 คน (หมายเลข 7, 28 และ 49) ส่วนผู้นำอีก 9 คน ไม่ได้มีการเดินทางในลักษณะดังกล่าว ในส่วนของเกษตรกรทั่วไป จำนวน 79 คน เกษตรกรจำนวน 10 คน มีการเดินทางไปหาเกษตรกรผู้นำ และเกษตรกรอีก 69 คน ไม่ได้มีการเดินทางในลักษณะดังกล่าว จากข้อมูลที่ได้เมื่อนำมาวิเคราะห์ทางสถิติพบว่าไม่มีความแตกต่างกันระหว่างการเป็นผู้นำกับการเดินทาง ($\chi^2 = 0.183, p = 0.668$) ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.35 จึงเป็นการปฏิเสธสมมุติฐานข้อที่ 7 ผู้นำการยอมรับนวัตกรรมมีการเดินทางไปเยี่ยมเกษตรกรทั่วไปไม่ต่างจากไปจากการที่เกษตรกรทั่วไป เดินทางไปเยี่ยมผู้นำการยอมรับนวัตกรรม ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะผู้นำประเภทนี้ได้รับการยอมรับทางสังคมน้อยกว่าผู้นำทางความคิด เป็นได้รับการยอมรับน้อย การที่จะมีผู้คนเดินทางมาเยี่ยมก็น้อยตามไปด้วย คงจะเห็นได้จากเกษตรกรเพียงร้อยละ 12.2 เท่านั้นที่เดินทางไปเยี่ยมผู้นำการยอมรับนวัตกรรม ขณะที่ร้อยละ 28.2 เดินทางไปเยี่ยมผู้นำทางความคิด

ตารางที่ 4.35 การทดสอบความเป็นอิสระระหว่างการเป็นผู้นำการยอมรับนวัตกรรมกับการเดินทาง

การเป็นผู้นำ	การเดินทาง (n=12)	
	ไม่มี	มี
ไม่เป็น	69(87.3)	10(12.7)
เป็น	11(91.7)	1(8.3)

$$\chi^2 = 0.183, p = 0.668$$